

ÄIDIN RESPONSIIVISUUS KESKOSINA SYNTYNEITÄ KAKSOSLAPSIAAN KOHTAAN
KAHDENKESKISESSÄ LEIKKITILANTEESSA.
TAPAUSTUTKIMUS.

Maija Korpelainen
Logopedian pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Huhtikuu 2011

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Maija Korpelainen: Äidin responsiivisuus keskosina syntyneitä kaksoslapsiaan kohtaan kahdenkeskisessä leikki-tilanteessa. Tapaustutkimus.

Pro gradu -tutkielma, 55 sivua, 1 liite

Logopedia

Huhtikuu 2011

Lapsen kielen ja kommunikaation sekä emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen perustana on vuorovaikutus häntä hoitavan aikuisen kanssa. Vuorovaikutussuhteen kehityksen riskitekijöinä pidetään mm. keskosuutta ja kaksosuutta. Keskosten ja heidän hoitajiensa (äitiensä) varhaisen vuorovaikutussuhteen myönteistä kehitystä uhkaa monesti lapsen tehostettuun hoitoon joutuminen. Myös keskosten äitien epävarmuus, ahdistus, lapsen menetyksen pelko tai ulkopuolisuuden tunne voivat heikentää varhaisen vuorovaikutussuhteen syventymistä. Kun lapsia on kaksinkertainen määrä, kuten kaksosten kohdalla, lapset saavat vanhemmiltaan yksöisiä vähemmän vuorovaikutuskokemuksia. Lisäksi vanhempien kuormittuneisuus ja väsyneisyys vaikuttavat herkästi vuorovaikutussuhteen rakentumiseen. Kaksosraskaus jää tavanomaista raskautta useammin kesken, jolloin lapsilla on sekä kaksosuuden että keskosuuden mukana tuomat riskitekijät.

Tutkimuksessani kuvasin äidin vuorovaikutuskäyttäytymistä, erityisesti responsiivisuutta keskosina syntyneitä kaksoslapsiaan kohtaan kahdenkeskisessä leikki-tilanteessa. Tarkemmin ottaen tarkastelin äidin tapoja toimia seurattaessaan lapsen huomionkohdetta katseella, toimimalla tai puheella. Lisäksi tarkastelin äidin tapoja tarjota lapsilleen uusia huomionkohteita toimimalla sekä puheella. Aineisto muodostui 15 minuutin mittaisista videonauhoituksista tehdyistä litteraateista. Laadullisen analyysin havainnot kokosin luokitukseksi, ja tulokset perustuvat määrälliseen vertailuun.

Tutkimukseni tulokset osoittivat, että äiti oli erittäin responsiivinen ja varsin tasapuolinen huomioidessaan lapsiaan. Pieniä eroavaisuuksia kuitenkin löytyi. Äiti reagoi useammin A-lapsen kuin B-lapsen tekemiin aloitteisiin niin katseella, toimimalla kuin puheellakin. B-lapselle äiti taas tarjosi huomionkohteita niin puheella kuin toiminnallakin hieman useammin kuin A-lapselle. Äiti seurasi sekä molempia lapsia että lapsen ja hänen yhteistä huomionkohdetta tiiviisti ja suuntautui vain satunnaisesti toisaalle, kuten muihin leluihin.

Tutkimukseni oli tapaustutkimus, joten sen tuloksia ei voida yleistää. Tutkimus tuo kuitenkin lisää tietoa monesta äidin ja lapsen vuorovaikutuksen tärkeästä tekijästä. Jotta tietoa keskosina syntyneiden kaksosten ja äidin vuorovaikutuksesta saataisiin lisää, tulisi tutkimusta tehdä suuremmalla aineistolla ja täysiaikaisten lasten vertailuryhmää käyttäen. Tietoa aiheesta tarvitsevat sekä lasten vanhemmat että ammattilaiset, joiden tehtävänä on tukea lasten mahdollisimman suotuisaa vuorovaikutuksen ja viestinnän kehitystä, riskeistä huolimatta.

Avainsanat: Keskokset, kaksokset, vuorovaikutus, responsiivisuus, äidin sensitiivisyys, kielenkehitys

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
2 ÄIDIN JA LAPSEN VUOROVAIKUTUS	3
2.1 Kiintymyssuhde.....	3
2.2 Äidin sensitiivisyys ja responsiivisuus.....	5
2.3 Jaettu tarkkaavaisuus.....	6
3 ÄIDIN JA LAPSEN VUOROVAIKUTUKSEN RISKITEKIJÖITÄ.....	8
3.1 Äidin ja keskoslapsen vuorovaikutuksen riskitekijät.....	9
3.2 Äidin ja kaksosten vuorovaikutuksen riskitekijät.....	13
4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	16
5 MENETELMÄT.....	17
5.1 Tutkimushenkilöt.....	17
5.2 Tutkimustilanteet.....	19
5.3 Aineiston muodostaminen.....	19
5.4 Aineiston analyysi.....	21
6 TULOKSET.....	23
6.1 Äidin toiminnot leikki-tilanteessa.....	23
6.2 Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta.....	24
6.2.1 Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta katseella.....	24
6.2.2 Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta toimimalla.....	25
6.2.3 Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta puheella.....	28
6.3 Äiti tarjoaa lapselle uuden huomionkohteen.....	33
6.3.1 Äiti tarjoaa uuden huomionkohteen toimimalla.....	33
6.3.2 Äiti tarjoaa uuden huomionkohteen puheella.....	35
6.3.3 Äiti tarjoaa uuden huomionkohteen katseella.....	37
6.4 Äiti ei seuraa lasta.....	38
6.5 Tulosten yhteenveto.....	39
7 POHDINTA.....	40
7.1 Tulosten tarkastelua.....	40
7.2 Menetelmän etuja ja ongelmia.....	45
7.2.1 Litteroinnin haasteet.....	45
7.2.2 Aineiston edustavuus.....	46
7.2.3 Analysoinnin pulmakohdat.....	47
7.3 Työn kliininen merkitys ja jatkotutkimusaiheet.....	48
LÄHTEET.....	50
Liite	

1 JOHDANTO

Vuorovaikutus on erittäin monimuotoinen ilmiö. Äidin ja lapsen välinen vuorovaikutus riippuu hyvin vaihtelevista sekä lapseen että lapsen kasvuympäristöön liittyvistä tekijöistä. Myös vuorovaikutuksen häiriintymiseen saattavat vaikuttaa monenlaiset seikat (Kalland, 2003b: 215-219). Jos lapsi on vuorovaikutustaidoiltaan heikommassa asemassa esimerkiksi vammansa, neurologisen tilansa tai ympäristötekijöiden vuoksi, saattaa äidin ja lapsen välisen suhteen tavanomainen kehityskulku olla uhattuna. Vuorovaikutus saattaa häiriintyä myös äidistä johtuvien tekijöiden kuten äidin masennuksen tai äidin puutteellisen sensitiivisyyteen seurauksena (Tamminen, 2003: 239-244; Launonen, 2007: 70). Moninaisten tekijöiden kautta syntyy erilaisia yksilöitä erilaisine tarpeineen, ja tämä tekee vuorovaikutuksen tarkastelun äärimmäisen mielenkiintoiseksi (Launonen, 2007: 17).

Äidin ja lapsen varhainen vuorovaikutus on lapsen emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen, myös viestintätaitojen kehittymisen perusta (Laakso, 2004: 23-25). Vuorovaikutussuhteen tavanomaisen kehittymisen riskejä voivat olla erityisesti sellaiset tekijät kuin keskosuus ja kaksosuus (Kalland, 2003b: 215-219). Keskosien syntyessä vauvan ja vanhemman vuorovaikutus häiriintyy usein jo vauvan ensihetkestä lähtien vauvan joutuessa tehohoitoon. Äidin ja vauvan väliltä puuttuvat tärkeät imettämistilanteet, ja vanhempi saattaa tuntea myös pettymystä lapsen poikkeavuudesta tai kantaa huolta lapsen selviytymisestä. Nämä vaikuttavat edelleen äidin ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen rakentumiseen. Kaksosuus on myös aina riskitekijä äidin ja lasten vuorovaikutussuhteen kehittymiselle (Kokko, 2004b: 38). Kaksosten syntymä on äidille yhden lapsen syntymää kuormittavampi, ja kaksosten äidit kokevatkin väsymystä runsaammin kuin yhden lapsen äidit (Kalland, 2003b: 218-219). Äiti ei välttämättä pysty antamaan lapsilleen riittävää kahdenkeskistä huomiota (Kalland, 2003b: 218), ja kaksosten kielellinen kehitys saattaa olla tästä syystä tavanomaista hitaampaa (Törrönen, 1997). Kaksosraskaus jää tavanomaista raskautta useammin myös kesken, jolloin kaksoset syntyvät keskosina, ja näin ollen heidän suotuisaa vuorovaikutuskehitystään uhkaavat myös keskosuuden mukanaan tuomat riskit (Kokko, 2004a: 27).

Pieni vauva kehittää viestintätaitojaan ensin aistien (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2004: 49) ja varhaisten kommunikaatiokeinojen kuten hymyn, muiden ilmeiden ja ääntelykontaktin kautta (Launonen & Lonka, 2000:25). Varhaisella kommunikoinnilla on sosiaalisesti ja emotionaalisesti tärkeä merkitys. Vähitellen vauva alkaa tehdä aloitteita sekä vastata äidin tekemiin aloitteisiin (Alijoki, 1998). Noin puolivuotiaana hän alkaa aktiivisesti hakea äitiin katsekontaktia esineillä leikittäessä (Launonen & Lonka, 2000: 26). Huomionkohteen jakamista katsekontaktin avulla lapsi

alkaa harjoitella ota-anna-leikeillä (Launonen, 2007: 37). Tämän jälkeen lapsen kaksisuuntaisen viestinnän kyvyt kehittyvät edelleen, ja lapsi alkaa osoitella viitatakseen eri huomionkohteisiin, joita hän haluaa kumppanin kanssa jakaa (Launonen & Lonka, 2000: 26-27). Tähän vaiheeseen liittyy monesti myös ääntelyä (Launonen, 2007: 38). Ääntelyn ja kielen kehittyminen lähtevät liikkeelle vauvan reagoinnista kielellisiin ärsykkeisiin sekä kyvystä erottaa kielellisiä ärsykeitä muista ympäristön äänistä (Haslett, 1997: 68). Ääntelyn kehitys etenee vegetatiivisista ääntelyistä, kuten itku ja maiskuttelu, ääniteitä muistuttaviin ääntelyihin ja tästä edelleen jokelteluun ja myöhemmin sanoihin (Lyytinen, 2004: 50).

Kun aikuinen antaa mallia, lapsi kehittyä käyttämään erilaisia eleitä kommunikoinnissaan (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2004: 50). Varhaisen sanaston kehittyminen alkaa sanojen ja kielen ymmärtämisellä, jotka kehittyvät huomattavasti aiemmin kuin sanojen tuotto (Lyytinen, 2004: 51). Aikuisen nimetessä lapsen osoittelemissa kohteita, lapsi oppii vähitellen käyttämään puhuttuja sanoja eleiden rinnalla (Launonen, 2007: 40). Ensimmäiset sanat ilmaantuvat noin 9-12 kuukauden iässä (Haslett, 1997: 76-77). Puolentoista vuoden iän jälkeen eleiden käyttö alkaa vähentyä ja ne alkavat väistyä kehittyvän puheen tieltä (Launonen, 2007: 42). Sanojen tuottamisessa nopean kehittymisen kausi alkaa suunnilleen puolentoista vuoden iässä, silloin kun lapsen sanasto on noin 30-50 sanaa (Lyytinen, 2004: 52; Tomasello, 2001; 149).

Pro gradu -tutkielmani on tapaustutkimus, jossa tarkastelen sitä, millaisia ovat äidin vuorovaikutuskeinot hänen toimiessaan 1;6-vuotiaiden (korjattu ikä 1;4 vuotta) keskosina syntyneiden kaksostytäreidensä kanssa. Erityisesti tarkastelen äidin lapsilleen suuntaamia aloitteita sekä responsiivisia ilmauksia. Valitsin tutkielmani kohteeksi kyseisen aiheen, koska varhaislapsuuden ihmissuhteiden rakentuminen ja vuorovaikutus ovat lapsen myöhemmän kehityksen perusta (Hentunen, 2007) ja näin ollen keskeinen taustatekijä puheterapeuttisessa kuntoutuksessa. Puheterapiatyössä uskon kohtaavani runsaasti asiakkaita, joiden vaikeudet kumpuavat jo hyvin varhaisista lapsuuden vaiheista. Jotta näihin ongelmakohtiin voitaisiin kiinnittää huomiota ja puuttua, haluan tutkimuksellani nostaa esille entisestään varhaisen vuorovaikutuksen riskitekijöitä.

Keskosten ja heidän äitiensä välistä vuorovaikutusta (esim. Nagorski Johnson, 2007) sekä kaksosten ja heidän äitiensä välistä vuorovaikutusta (esim. Butler, McMahon ja Ungerer, 2003) on toki tutkittu, mutta näitä kahta riskitekijää, keskosuutta ja kaksosuutta, yhdistelevää tutkimusta on hyvin vähän. Tällä tavoin aiheeni osoittautui tärkeäksi, ja tapaustutkimukseni voi antaa uutta tietoa

äidin vuorovaikutuskäyttäytymisestä silloin kun lapset ovat sekä keskosia että kaksosia. Äidin ja lapsen vuorovaikutus on kiinnostanut minua monipuolisuutensa vuoksi jo pidemmän aikaa, ja aihe on osittain tuttu myös kandidaatin tutkielmastani (Koskela, 2008), jossa tarkastelin kuurojen ja implantoitujen lasten ja heidän kuulevien äitiensä välistä vuorovaikutusta.

2 ÄIDIN JA LAPSEN VUOROVAIKUTUS

Varhaista vuorovaikutusta kuvattaessa puhutaan yleensä äidin ja lapsen vuorovaikutuksesta, vaikka hoitaja voi toisinaan olla myös muu henkilö kuin lapsen biologinen vanhempi. Kun tässä tutkielmassani puhun äidistä, vanhemmasta tai hoitajasta, tarkoitan ihmistä, joka on lähimmässä suhteessa lapseen.

Äidin kiintyminen vauvaan alkaa jo raskauden aikana hänen valmistautuessaan vanhemman rooliin (Kalland, 1997). Nykyään vauvan ajatellaan olevan aktiivinen ja pyrkivän vuorovaikutukseen jo nopeasti syntymästään saakka (Silvén, 1995: 39-41). Vuorovaikutus on vastavuoroista suuntautumista toisen toimintoihin ja yksi olemassaolon peruselementeistä, jonka lapsi oppii vanhemmiltaan ensimmäisten elinvuosiensa aikana (Launonen, 2007: 6-8). Edellytys lapsen ihmissuhteiden, mielenterveyden ja tunne-elämän myönteiselle rakentumiselle pohjautuikin varhaiseen vuorovaikutukseen (Hentunen, 2007).

Vanhempien tapa puhua ja kuunnella lasta vaikuttavat vuorovaikutustaitojen kehittymiseen (Alijoki, 1998). Aikuisen tulkitessa lapsen pienetkin reaktiot tarkoitukselliseksi kommunikoinniksi ja antaessaan lapselle tilaa keskustelussa lapsi oppii vähitellen osallistumaan vuorovaikutustilanteisiin (ks. Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2004: 49-50).

2.1 Kiintymyssuhde

Kiintymyssuhde rakentuu äidin ja lapsen välille varhaisina vuosina vuorovaikutuksen ja keskinäisen kommunikaation kautta (Grossman, Grossmann & Kindler, 2006: 102-103). Tämän suhteen pohjalta määräytyy lapsen tapa ajatella, tuntea, havainnoida ja käyttäytyä etenkin ahdistavissa tilanteissa. Henkilön mieleen läheisen ihmissuhteen kautta rakentuneet mallit vaikuttavat edelleen hänen kykyynsä luoda tunneperäisiä suhteita. Näihin sisäisiin malleihin vaikuttavat

kiintymyskokemukset molemmista vanhemmista. Lapsen kykyyn luoda tunneperäisiä suhteita vaikuttaa myös vanhemman kyky huomioida sekä lapsen kiintymistarve että tarve uteliaalle tutkimiselle.

Kiintymyssuhdeteorian kehitti psykoanalyttikko John Bowlby 1960-1980-luvuilla (Hautamäki, 2003: 14-15). Bowlbyn (1988) teoria perustuu ajatukseen, että äidin riisto tai äidin rakkauden menetys ovat uhkana lapsen kehitykselle (Bowlby, 1988). Bowlby korostaa myös lapsen todellisen ympäristön merkitystä lapsen kehitykselle. Bowlbyn teoria pyrkii selittämään, miksi ihmiset muodostavat vahvoja, valikoivia ja kestäviä siteitä toisiinsa sekä sitä miten ja miksi tärkeiden ihmissuhteiden katkeaminen tai katkeamisen uhka aiheuttaa ahdistusta. Bowlby kuvaa kiintymyssuhteen sisäiseksi säätelyjärjestelmäksi, jonka avulla lapsi säilyttää tarvittavan kokemuksen toisen ihmisen läheisyydestä uhan aikana. Säätelyjärjestelmän avulla lapsi pystyy myös vertailemaan informaatiota vaikkapa äidin sijainnista suhteessa lapsen omaan tavoitteeseen. Turvallisella perustailmiöllä tarkoitetaan lapsen tasapainoilua läheisyyden tavoittelun ja ympäristön uteliaan tutkimisen välillä. Kokiessaan olonsa turvallisiksi lapsella on halua ja hän kykenee tutkimaan ympäristöään. Tämä teoria näkee kiintymyssuhteen siis tapana varmistaa turvallisuutta uhan edessä sekä lapsen tapana organisoida käyttäytymistään suhteessa keskeiseen hoitajaansa.

Varhaislapsuuden turvallinen kiintymyssuhde vanhempaan vaikuttaa lapsen toisen elinvuoden aikana myönteisesti lapsen innokkuuteen ja hyväntuulisuuteen sekä tunteiden ilmaisemiseen äidin ja lapsen vuorovaikutuksessa (Thompson, 1999: 274). Näiden äiti-lapsi-suhteiden on havaittu olevan myös harmonisempia kuin turvattomasti kiintyneiden lasten ja heidän äitiensä suhteiden. Turvallisesti kiintyneiden lasten äidit ovat johdonmukaisemmin sensitiivisiä ja responsiivisia kuin turvattomasti kiintyneiden lasten äidit (ks. tarkemmin luku 2.2). Jos lapsen varhaisessa vuorovaikutuksessa on ilmennyt vakavia puutteita ja kaoottisuutta, saattaa jäsentynyt kiintymyssuhde jäädä kehittymättä (Tamminen, 2003: 244). Tällöin puhutaan vakavasti poikkeavasta kiintymyssuhdehäiriöstä. Pauli-Pottin ja Mertesackerin (2009) tutkimuksessa kävi ilmi, että äiti-lapsi-suhteet kehittyivät myöhemmin turvattomiksi, jos äidillä oli taipumus ilmaista normaalista poikkeavan paljon positiivisia tunteita lapsen vauvavaiheessa. Turvallisiksi kiintymyssuhteiksi kehittyivät puolestaan ne, joissa äiti ilmaisi avoimemmin sekä positiivisia että negatiivisia tunteita.

2.2 Äidin sensitiivisyys ja responsiivisuus

Äidin sensitiivisyydellä tarkoitetaan äidin herkkyyttä lastaan kohtaan, ja sillä on erittäin olennainen rooli äidin ja lapsen välisessä varhaisessa vuorovaikutuksessa sekä lapsen sosio-emotionaalisessa kehityksessä (Kivijärvi, 2005; Lääketieteen termit, 2007: 643). Mary Ainsworthin työryhmän (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978) määritelmän mukaan äidin sensitiivisyys ja responsiivisuus on sitä, että äiti tunnistaa lapsen signaalit sekä kykenee tulkitsemaan ne oikein ja vastaamaan niihin oikealla tavalla. Sensitiivinen äiti osaa myös ajoittaa vastauksensa oikein suhteessa lapsen reaktioon. Äidin sensitiivisyyden kautta lapsi pystyy sisäistämään käsityksen itsestään arvokkaana yksilönä ja suhtautumaan ympäristöön luottavaisesti (Kivijärvi, 2005). Äidin sensitiivisyys taas pohjautuu äidin omiin varhaisiin kokemuksiin äidistään ja suhteestaan häneen (Stern, 1995).

Aikuisen ja pienen lapsen kielellinen vuorovaikutus rakentuu useimmiten siten, että aikuinen tekee aloitteet ja ohjaa lapsen havaintoja (Launonen, 2007: 6-8). Pienelle lapselle täytyy tarjota runsaasti aloitteita, jotta hän itse pystyisi kehittymään osallistuvaksi ja aloitteelliseksi. Aikuisen täytyy pystyä tarjoamaan lapselle oikeita asioita oikeaan aikaan, lapsen kehitysvaiheen mukaan. Esimerkiksi kirjan lukeminen lapselle on usein hyvin mieluisaa (Alijoki, 1998). Lukutuokioissa lapsi saa aikuisen läsnäolon ja huomion itselleen ja pystyy kokemaan aikuisen läheisyyttä ja välittämistä. Jo pienikin lapsi pystyy suuntaamaan huomionsa kirjaan ja nauttimaan näistä hetkistä aikuisen kanssa. Kun aikuinen pystyy keskittymään lapseensa ja olemaan läsnä hänelle, on lapsen vuorovaikutustaitojen myönteinen kehittyminen mahdollista.

Koska vuorovaikutus on kaksisuuntaista, äidin sensitiivisyyteen vaikuttavat myös lapsen ominaisuudet, esimerkiksi lapsen temperamentti ja käyttäytymispiirteet, tyytyväisyys ja itkuisuus sekä nukkumistavat (Kivijärvi, 2005). Erityisesti lapsen tyytyväisen mielialan ja positiivisten tunteiden ilmaisemisen on havaittu korreloivan positiivisesti äidin sensitiivisyyden kanssa, mutta myös lapsen aloitteellisuus ja responsiivisuus ovat jossain määrin positiivisessa yhteydessä äidin sensitiivisyyteen (Kivijärvi ym., 2001). Myös Kemppisen (2007) tutkimuksissa havaittiin äidin sensitiivisyyden ja lapsen aloitteellisuuden myönteinen yhteys. Sen sijaan yhtäältä äidin yliaktiivisen vuorovaikutustyylin ja toisaalta vähäisen osallistumisen vuorovaikutukseen havaittiin aiheuttavan lapsessa yhteistyöhaluttomuutta leikki-iässä.

Äidin ja lapsen varhainen vuorovaikutus vaikuttaa monin tavoin lapsen omaksumiin kommunikaatiotaitoihin ja kielellisiin kykyihin. Paavolan (2006) tutkimusten mukaan äidin korkealla sensitiivisyydellä vuorovaikutustilanteissa on merkittävä positiivinen vaikutus lapsen aktiivisuuteen kommunikaatiossa. Samaisissa tutkimuksissa äidin vahvan sensitiivisyyden havaittiin edistävän lapsen varhaista kielellistä vastaanottamista (myös Kemppinen, 2007).

Kuten sensitiivisyydelläkin, myös äidin responsiivisuudella on merkittävä rooli varhaisessa kielen omaksumisessa (Paavola, Kunnari & Moilanen, 2005). Äidin responsiivisen käyttäytymisen runsaalla määrällä, jonka voitiin katsoa olevan sidoksissa äidin sensitiivisyyteen, on todettu olevan positiivinen vaikutus lapsen varhaiseen kielelliseen vastaanottokykyyn (Paavola, 2006). Paavolan (2006) tutkimuksen mukaan ilmeni kuitenkin osittain ristiriitaiselta vaikuttavaa näyttöä äidin responsiivisuuden vaikutuksista. Äidin vahvalla responsiivisuudella oli myönteinen vaikutus lapsen varhaiseen kielelliseen vastaanottoon, mutta leikkitilanteen aikana responsiivisuuden runsas määrä korreloi kuitenkin kielteisesti lapsen kommunikointiaktiivisuuteen; äidin puheliaisuus johti lapsen aktiivisuuden vähenemiseen. Samoihin tuloksiin päätyivät Salerni, Suttora ja O’Dodorico (2007) tutkiessaan keskoslasten ja täysiaikaisten lasten kommunikointiaktiivisuuden suhdetta heidän äitiensä responsiivisuuden määrään: äidin runsas responsiivisuus vähensi lapsen aktiivisuutta.

Lapset ilmaisevat tarpeistaan herkästi ja ilmoittavat eri tarpeistaan erisävyisillä itkuilla (Blankin, Schroederin ja Flynnin, 1995). Blankin työryhmä (1995) havaitsi, että jos äiti vastasi lapsen tarpeisiin asianmukaisella tavalla, lapsen oli helpompi suhtautua ympäristöönsä kuin niissä tapauksissa, joissa äidin vastaukset eivät olleet kytköksissä lapsen tarpeisiin. Koska vuorovaikutus on kaksisuuntainen, lasten erilaisilla tunneilmauksilla ja lasten temperamentilla havaittiin olevan vaikutusta äidin responsiiviseen käyttäytymiseen (myös Kivijärvi, 2005). Äidin kokemuksen ja tietämyksen lapsista katsottiin vaikuttavan myös äidin responsiivisuuteen. Äidin responsiivisuuden lapsen tarpeita kohtaan havaittiin olevan riippuvainen myös äidin fysiologisesta tilasta, esimerkiksi äidin väsymyksestä.

2.3 Jaettu tarkkaavaisuus

Vauvan ja aikuisen jakama toiminta on ilmaisen varhaisimpia keinoja (Launonen, 2007). Vauva kykenee seuraamaan jo kolmen kuukauden iässä vanhemman huomion kohdetta (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2004: 49). Alussa vanhempi on paljolti vastuussa aloitteen teosta ja

vuorovaikutuskontaktit ovat lyhyitä. Lapsen viestintäkeinot ovat vielä vajavaisia, mutta hän on kuitenkin kiinnostunut hoitajastaan.

Rytmittämällä vuorovaikutusta ja tulkitsemalla vauvan toimintaa tarkoitukselliseksi kommunikoinniksi, vanhempi virittyy lapsen tunnetilaan (Laakso, 2004: 38-40). Vauva oppii tavan vaikuttaa ympäristöön ilmaisemalla tarpeitaan vanhemmalleen. Näin kehittyy vähitellen kuva omasta aktiivisesta minästä, ja lapsi oppii vastavuoroisen kommunikoinnin alkeita.

Jaetun tarkkaavaisuuden tilanteissa lapsen täytyy ymmärtää sekä aikuisen rooli että oma roolinsa vuorovaikutustilanteessa (Tomasello, 2005: 22). Jaetun tarkkaavaisuuden kohde on aikuisen ja lapsen yhdessä jakama, tarkoituksellisesti määritelty asia. Jaetun tarkkaavaisuuden taitojen kehittyessä lapsi kykenee osallistumaan sosiaaliseen vuorovaikutukseen aiempaa huomattavasti laajemmin, kun hän oppii ottamaan huomioon samanaikaisesti sekä kumppanin että ympäristön kohteita (Nelson, 1996; 102-103).

Vuoden ikää lähestyttäessä lapsi oppii jaetun tarkkaavaisuuden taitoja edelleen ja pystyy seuraamaan aikuisen katsetta ja osoittelua (Tomasello, 2008) sekä käyttämään käskeviä ja osoittavia eleitä (Laakso, 2004: 38-40). Lapsi pystyy seuraamaan aikuisen huomion suuntaa ja tarkkailemaan samaa kohdetta kuin aikuinen. Lapsi oppii huomaamaan havaintojen välisen yhtenäisyyden ja sen, että niistä voi keskustella toisen kanssa.

Kun kehitys tästä edelleen jatkuu, ovat erityisen tärkeitä tilanteet joissa lapsi ja vanhempi jakavat yhteisen huomion kohteen (Nelson, 1996; 102-103). Näissä tilanteissa käytettyjen sanojen jaettu merkitys pystyy kehittymään tilanteiden pohjalta syntyvien ennustettavien viittauskontekstien myötä, joita molemmat, sekä lapsi että aikuinen, pystyvät ymmärtämään (Tomasello, 2008). Tämä lapsen ja aikuisen toiminta onkin ratkaisevan tärkeää varhaisten eleiden ja sanojen kehittyessä. Olennaista lapsen oppimisen kannalta jaetun tarkkaavaisuuden tilanteissa on se, että lapsi on motivoitunut sen hetkiseen toimintaan. Jaetun huomion tilanteessa vanhemman on erityisen tärkeä orientoitua lapseensa ja seurata aktiivisesti lapsen reaktioita (Tomasello, 2005: 21-22). Aikuisen on maltettava myös antaa aikaa lapsen reaktioille.

Jaetun toiminnan tilanteet ovat tärkeitä vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta, kuten ne ovat tärkeitä myös kielen ja puheen kehityksen kannalta (Launonen, 2007: 42). Aikuisen kielentäessä runsaasti lapsen meneillään olevaa toimintaa lapsen puheen ymmärtämisen taidot kehittyvät

helpommin kuin niissä tilanteissa, joissa aikuinen kielentää toimintaa niukasti (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2004: 48-52). Kun vanhempi havaitsee lapsen huomionkohteen, nimeää sen ja esittää kohteesta kysymyksiä, lapsen kielelliset taidot pystyvät kehittymään. Lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen kuulema ääntely ja puhe vahvistavat lapsen mielikuvaa siitä, että ääntely helpottaa hänen ilmaisuaan (Launonen, 2007: 43). Näin ollen lapsi alkaa kehittää ääntelyyn perustuvia vuorovaikutustaitoja. Vuorovaikutuksellisissa leikeissä lapsi kehittää myös symbolisen ja esittävän toiminnan taitojaan, ääntelyään ja edelleen puhetta. Aikuisen herkkyys tarkastella erilaisia huomionkohteita lapsen kanssa on tästä syystä hyvin merkittävää (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2004: 50). Silvénin (2001) tutkimuksessa kävikin ilmi äidin ja lapsen yhteisten huomionkohteiden ja tilanteiden jakamisen vaikutus lapsen sanaston kehitykseen. Äiti-lapsi-parien vuorovaikutustilanteita havainnoitiin videonauhoitusten pohjalta lasten ollessa kolmen sekä kuuden kuukauden ikäisiä. Lasten ollessa 12 kuukauden ikäisiä lapsen varhaista sanastoa arvioitiin Early Language Test -mittarilla. Tämän tutkimuksen mukaan äidin ja lapsen välisten jaetun tarkkaavaisuuden tilanteiden runsas määrä korreloi positiivisesti lapsen sanojen oppimiseen toisen ikävuoden aikana. Niillä lapsilla, jotka seurasivat aktiivisesti äitinsä huomionkohdetta sekä toimintaa, oli vuoden iässä laajempi sanavarasto kuin vähemmän aktiivisilla lapsilla.

3 ÄIDIN JA LAPSEN VUOROVAIKUTUKSEN RISKITEKIJÖITÄ

Vuorovaikutus saattaa häiriintyä moninaisista syistä (Kalland, 2003b: 215-216). Siihen voivat vaikuttaa esimerkiksi lapsen neuraalisen tai fysiologisen kypsymisen häiriöt ja erilaiset sairaudet. Lapsen sairaus ja siitä aiheutuva huoli saattavat vaikeuttaa vanhemman ja lapsen välisen suhteen myönteistä kehitystä (Launonen, 2007: 70). Vanhemman ja lapsen välinen suhde voi rakentua rutiininomaiseksi hoitosuhteeksi myös vanhemman omien ongelmien vuoksi (Överlund, 2003: 29). Niinpä vanhemman oma sairaus (Tamminen, 2003: 39-44) tai oman elämän historia voivat varjostaa vanhemman ja lapsen välisen suhteen kehittymistä (Tamminen, 2003: 39-44; Kalland, 2003b: 208-209). Vanhemman voi olla myös vaikea suhtautua lapseensa empaattisesti, jos hän on itse jäänyt vaille jaettuja tunnekokemuksia omassa lapsuudessaan (Kalland, 2003b: 199-200).

Sairaan tai vammaisen lapsen, ns. erityislapsen, vanhempien saattaa toisinaan olla vaikea huomata tai myöntää lapsensa ongelmia ja tavanomaista runsaampaa tuen tarvetta (Överlund, 2003: 28). Jos ainoastaan ammatti-ihmiset ovat huolissaan lapsen kehityksestä, hoidon käynnistyminen on haasteellista, eikä lapsi välttämättä saa tarvitsemaansa tukea ongelmiinsa. Jotta lapsi pystyy

rakentamaan minäkäsitystään, täytyy vanhemman pystyä tulkitsemaan lapsen persoonallisuutta ja reagoimaan lapsen viesteihin. Lapsi heijastaa itseään vanhemman tekemiin tulkintoihin ja jos vanhempi on kyvytön tekemään näitä tulkintoja lapsestaan, saattaa lapsen minäkäsitys jäädä hyvin jäsentymättömäksi hänelle itselleen (Överlund, 2003:29).

Lapsen kontaktiyritysten ja reaktioiden puuttuminen tai vaiheus saattaa heikentää äidin ja lapsen välisen yhteyden kehittymistä (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2004: 51). Vanhemman saattaa esimerkiksi olla vaikea haastaa lasta vuorovaikutukseen, jos katsekontakti lapsen kanssa ei toimi. Lisäksi monesti vaikeavammaisilla lapsilla on hankaluuksia syömisen oppimisessa (Launonen, 2007: 70-71). Koska syömistilanteet ovat tärkeitä lapsen ja vanhemman välisiä vuorovaikutustilanteita, näiden tilanteiden ongelmat saattavat heijastua vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen. Erityislapsen kanssa saattaa toisinaan olla haasteellista löytää myös sopivaa vuorokausirytmää, mikä saattaa väsyttää vanhempaa ja heikentää vanhemman kykyä huomioida lastaan empaattisesti (Överlund, 2003: 27). Tämä kaikki voi vaikuttaa äidin aktiivisuuteen ja tapaan vastata lapsen kontaktiyrityksiin, vaikka juuri näiden kontaktiyritysten avulla lasta pystyttäisiin tukemaan kehittämisessään. Erityislapsen kohdalla vuorovaikutusta joudutaan usein tukemaan tietoisesti, toisinaan ammatti-ihmistenkin avustuksella (Launonen, 2007: 155).

On syytä ottaa huomioon sekin, että vauvan sairaus tai vamma voi olla äidin ja lapsen välisen kiintymyssuhteen kehitykselle riski, mutta se voi toisaalta toimia myös kiintymyssuhdetta vahvistavana tekijänä (Kalland, 2003b: 219). Vauvan vaatiessa runsaasti huolta ja huomiota äiti myös viettää tämän kanssa paljon aikaa, mikä voi edelleen vahvistaa kiintymyssuhdetta.

3.1 Äidin ja keskoslapsen vuorovaikutuksen riskitekijät

Keskosella tarkoitetaan lasta, joka on syntynyt ennen 37 raskausviikkoa (Järvenpää, 2006: 1062). Yleisesti keskosiksi luetaan ne lapset, joiden syntymäpaino on alle 2500 g (Järvenpää, 2006: 1062; Lääketieteen termit, 2007: 317). Keskoset jaetaan pääasiassa kahteen ryhmään – pikkukeskosiin, jotka painavat syntyessään alle 1500g ja keskosiin, jotka painavat alle 2500g (Jumpponen, 2003: 8). Erittäin pienipainoisiksi keskosiksi kutsutaan niitä, jotka painavat syntymähetkellä alle 1000g.

Keskosten syntyvyysluvut nousivat 1990-luvun lopulla, mutta ovat laskeneet viime vuosina (Jumpponen, 2003: 9). Vuonna 2000 syntyneistä lapsista 6,3 % oli ennenaikaisia luvun ollessa

vuonna 2005 5,7 % (Jumpponen, 2003: 9; Mikkola, Tommiska, Hovi & Kajantie, 2009). Vuonna 2008 keskosina syntyneiden osuudeksi mitattiin 4,8 % kaikista vastasyntyneistä lapsista (Stakes, 2010).

Keskosena syntyminen on riskitekijä, joka saattaa vaikuttaa lapsen koko elämään (Korhonen, 1999: 14). Syntyessään ennenaikaisesti keskoslapsen elimistö saattaa olla kypsytymättömän selviämään kohdun ulkopuolisesta elämästä (Jumpponen, 2003: 8). Keskokset ovatkin usein erityisen tarkkailun alla sekä tehohoidossa. Vastasyntyneisyyskauden ongelmat ovat keskosilla huomattavasti moninaisempia verrattuna täysiaikaisiin vauvoihin, ja heillä on suurempi riski saada fyysisen, psyykkisen ja sosioemotionaalisen kehityksen ongelmia (Korhonen, 1999; 14).

Keskosina syntyneillä lapsilla esiintyy täysiaikaisia lapsia enemmän pitkäaikaisongelmia, kuten kroonista keuhkosairautta, retinopatiaa eli verkkokalvon sairautta, erilaisia neurologisia ongelmia, aistivammoja, kielen ja kognitiivisen alueen ongelmia, havaintotoimintojen heikkoutta sekä emotionaalisten toimintojen kypsytymättömyyttä (Bradford, 2000; Korhonen, 1999: 16; Korhonen, 1996). Samansuuntaisia tuloksia sai Yliherva (2001) työryhmineen keskosina syntyneiden lasten kielellisistä taidoista tutkimuksessa, jossa sekä vanhemmat että opettajat arvioivat kyselykaavakkeen avulla lasten puhetta, kieltä, oppimista ja motoriikkaa lasten ollessa kahdeksanvuotiaita. Keskosina syntyneet sekoittivat ääniteitä keskenään normaaliaikaisia lapsia enemmän, mikä vaikeutti heidän sanojen oppimistaan. Keskoslasten puheentuotto oli normaaliaikaisten lasten puheentuottoa heikotasoisempaa, ja keskospojilla se oli heikointa kaikkiin lapsiryhmiin verrattuna. Lisäksi puheen havaitseminen ja puheäänteiden erottelu oli keskoslapsilla normaaliaikaisia lapsia heikompa (myös Jansson-Verkasalo ym., 2004). Jansson-Verkasalon (2004) työryhmä tutki keskosina syntyneiden lasten kielenkehitystä kun nämä olivat kaksi- ja neljävuotiaita. Lasten kielen kehityksen tutkimisessa käytettiin Reynell Developmental Language Scales –testiä, MacArthur Communicative Developmental Inventor –kartoitusta (MCDI), Bostonin nimentätestiä, auditorista diskriminaatiotestiä, magneettikuvausta (MRI) ja videonauhoituksia. Lapsilta mitattiin myös ilmauksen keskipituus. Työryhmä havaitsi kaksivuotiaiden keskosten puheenymmärtämistaidoissa puutteita sekä puheilmauksissa suppeutta ja yksinkertaisuutta verrattuna normaaliaikaisiin lapsiin. Neljän vuoden iässä keskosten puheen ymmärtäminen oli edelleen verrokkiryhmää kehittymättömämpää, ja lisäksi nimeäminen ja kielen kuulonvarainen erottaminen oli heikompa kuin verrokkilapsilla.

Keskosten neurologisten pitkäaikaisongelmien syntyyn altistavat synnytyksen aikainen hapenpuute, aivoverenkiertohäiriöt, kouristukset ja muut neurologiset oireet, traumat, aineenvaihdunnan häiriöt sekä infektiot (Korhonen, 1999: 16; Bradford, 2000). Neuropsykologista kehitystä voivat haitata myös perheeseen liittyvät sosiaaliset tekijät kuten vanhempien koulutustaso, alhainen ikä, siviilisääty eli onko kyseessä ydinperhe vai yksinhuoltajuus sekä päihdeongelmat (Bradford, 2000). Keskosena syntyneillä vammautumisen riski on myös suurempi (Korhonen, 1996). Äidille ennenaikainen synnytys ei yleensä aiheuta erityisiä lääketieteellisiä riskejä (Jumpponen, 2003: 9).

Vaikka ennenaikainen synnytys ei yleensä aiheuta äidille erityisiä lääketieteellisiä riskejä (Jumpponen, 2003:9), keskoslapsen syntymä on vanhemmille usein stressaava tilanne (Sajaniemi, 2003: 98). Keskosen elämä on jo syntymähetkestä tavanomaista haasteellisempi, ja puutteelliseksi jäävän äitiyteen valmistautumisen on todettu riskitekijäksi äidin ja lapsen välisessä suhteessa (Kalland, 1997). Vanhemmat kokevat usein epävarmuutta, ahdistusta, menetyksen pelkoa tai ulkopuolisuuden tunnetta keskoslapsen syntyessä perheeseen (Sajaniemi, 2003: 98-99). Nämä tuntemukset saattavat johtua keskosuuden aiheuttamista fysiologisen tilan riskeistä. Vanhemman on haasteellista rakentaa luottavaista suhdetta lapseensa, jos hän kokee tilanteen epävarmaksi ja epätavalliseksi esimerkiksi lapsen terveydellisen tilan vuoksi.

Varhaista vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta ja vanhemman hoivakäyttäytymistä saattavat häiritä keskosillekin tyypilliset syömiseen liittyvät ongelmat, vauvan poikkeava ulkonäkö ja synnytyksen jälkeinen vauvan ja äidin erillään olo esimerkiksi keskoson joutuessa keskoskaappiin (Kalland, 2003b: 215-216). Keskosvauva on pieni ja heikkokuntoinen, eikä äiti voi heti tutustua lapseensa kuten normaalisti, koska heidät usein erotetaan heti syntymän jälkeen toisistaan (Kalland, 2003a: 34-35). Tämän on todettu vaikuttavan kielteisesti äidin ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kehittymiseen (Kalland, 1997). Äiti ei pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin ja viesteihin joka kerta, ja näin keskoslapsen vuorovaikutuksellinen kehitys saattaa viivästyä ja orientoituminen omaa vanhempaa kohtaan voi olla tavallista hankalampaa (Kalland, 2003a: 36).

Sairas lapsi ärtyy tervettä enemmän ja saattaa ärtymisestä johtuen olla näin myös sulkeutuneempi, jolloin äidin on hankala saada lapseensa yhteyttä (Hentunen, 2007). Äiti ei välttämättä kykene itse myöskään imettämään lastaan, joten äidin ja lapsen välisen suhteen rakentajina tärkeinä pidettyjen syömistilanteiden puuttuminen saattaa vaikeuttaa vuorovaikutuksen kehittymistä sekä heikentää äidin itsetuntoa ja kokemusta osaavana ja hyvänä äitinä (Kalland, 2003a: 35). Vuorovaikutuksessa ilmenevät ongelmat ovat myös yhteydessä erityisesti äidin itsetuntoon (Kalland, 2003b: 216-219).

Äiti saattaa kokea pettymystä lapsen poikkeavuudesta tai vaikka tuntea itsensä vauvalle riittämättömäksi ollessaan uupunut tai masentunut, mikä saattaa edelleen vaikuttaa hänen itsetuntoonsa. Keskoslapsen kiinnittyminen äitiinsä saattaakin olla alkuvaiheessa siis varsin heikolla pohjalla (Kalland, 2003a: 36).

Äidin suru ja huoli vauvan terveydentilasta ja kehitymisestä sekä ylikuormittuminen voivat altistaa äitiä myös pitkittyvälle masennukselle (Kalland, 2003b: 216-217). Tämä saattaa edelleen johtaa lapsen myöhempään, normaalia heikompaan kehitykseen, käytöshäiriöihin sekä turvattomaan kiinnittymiseen. Kiintymyssuhteen kehittymiseen saattaa vaikuttaa myös äidin puutteellinen valmistautuminen vanhemmuuteen raskauden jäädessä kesken. Keskosuutta ja sen mukana tuomia ongelmia pidetäänkin yhtenä merkittävänä riskitekijänä lapsen ja äidin suotuisan kiintymyssuhteen rakentumiselle.

Lapsi tarvitsee syntymästään saakka kokemuksia vuorovaikutuksen antoisuudesta (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2004: 51). Erityisvauvat tarvitsevat monesti tukea varhaiskuntoutuksen keinoin, jotta voisivat kehittyä vuorovaikutustaidoiltaan, mikä edelleen vaikuttaa positiivisesti kielen ja kommunikaation kehitykseen. Keskoslapsen varhaisvaiheissa vuorovaikutuksen kehittymistä voidaan tukea esimerkiksi kenguruhoidon keinoin (Tuomikoski-Koiranen, 2007). Kenguruhoidossa tärkeää on lapsen ja vanhemman välinen ihokontakti lapsen ollessa esimerkiksi niin, että vanhempi pitää vain vaippaan puettua lastaan puseronsa alla paljasta rintaansa vasten. Nagorski Johnsonin (2007) tutkimus puhui edelleen kenguruhoidon tärkeästä merkityksestä keskoslapsen äidin itseluottamuksen sekä äidin ja lapsen kiintymyksen tukemisessa. Tutkimuksessa kenguruhoitotilanteiden pohjalta haastatellut äidit kokivat hoidon miellyttäväksi lapsen heikosta terveydentilasta huolimatta ja saivat kenguruhoidon kautta tuntea itsensä äitinä tarpeelliseksi. Tämä osoitti kenguruhoidon olevan äidin ja lapsen vuorovaikutusta vahvista tekijä.

Keskosuudella saattaa olla vaikutuksensa myös myöhempään älylliseen kehitykseen ja käyttäytymiseen (Sajaniemi, 2003: 97-99). Keskosten hermosto ei ole ennen syntymää ehtinyt kehittyä riittävästi, ja ongelmia saattaa ilmetä aistiärsykkeiden käsittelyssä, kiihtymyksen säätelyssä tai tarpeista viestimässä. Koska viestit ja niihin tulevat palautteet eivät välttämättä ole sopusoinnussa, saattaa keskoslapsen turvallinen kiinnittyminen äitiin olla vaarassa. Riittävän turvallisella kiinnittymisellä äiti voi kuitenkin ohjata lasta säätelemään fysiologista tasapainotilaansa ja auttaa lapsen emootioiden ja ärsykkeiden käsittelyä sekä oppimista. Jopa pieni

positiivinen vuorovaikutustavan muutos saattaa vaikuttaa myönteisesti lapsen käyttäytymiseen sekä älylliseen kehitykseen.

3.2 Äidin ja kaksosten vuorovaikutuksen riskitekijät

Kaksosraskaudessa, joka on yleisin monikkoraskauksista, naiselta on irronnut tavallisimmin kaksi munasolua samanaikaisesti ja molemmat ovat hedelmöittyneet (Kelahaara, Perttula, Kolsi, & Raatikainen, 2000; Reina & Saure, 2004). Syntyvät lapset ovat erimunaisia eli epäidenttisiä kaksosia. Jos taas yhden siittiön hedelmöittäjä munasolu jakautuu kahtia, alkaa kumpikin solu kehittyä alkioiksi, ja näin syntyy samanmunaiset eli identtiset kaksoset. Identtiset kaksoset ovat aina samaa sukupuolta ja heidän geeniperimänsä on täysin sama.

Suomessa monisikiöisiä synnytyksiä kaikista synnytyksistä oli vuonna 2007 noin 1,5 % (Stakes, 2009). Hedelmöityshoidoissa monikkosynnytysten osuus oli vuonna 2007 10,8 %, mikä oli merkittävästi suurempi kuin monikkosynnytysten osuus kaikissa synnytyksissä. Hedelmöityshoitojen ohella monikkoraskauden todennäköisyyttä lisää myös synnyttävän äidin korkea ikä; ja synnyttäminen korkeammalla iällä onkin yleistynyt (Reina & Saure, 2004).

Monikkoraskaudessa on aina normaalia suuremmat riskit ja raskauden edistymistä seurataankin tavanomaista tiheämmin (Kelahaara, Perttula, Kolsi, & Raatikainen, 2000). Äidille monikkovauvojen odottaminen on yhden lapsen odottamista raskaampaa ja hän tarvitsee runsaasti lepoa. Kaksoset syntyvät usein ennaikaisesti, ja toinen kaksosista joutuukin yleensä olemaan aluksi tehostetussa hoidossa (Kokko, 2004a: 27). Kaksoset ovat usein alipainoisia: syntyessään he painavat keskimäärin 2,4 kg, kun normaali keskimääräinen syntymäpaino on 3,5 kg (Kelahaara, Perttula, Kolsi, & Raatikainen, 2000). Äidin ja vauvojen terveydentilasta huolehtiminen vaatii siis varhaisvaiheessa usein runsaasti huomiota (Kokko, 2004b: 37).

Kaksoslasten vanhemmuus eroaa yhden lapsen vanhemmuudesta jo raskauden aikana (Törrönen, 1997). Vanhemmat saattavat kokea kaksosraskauden etuoikeutena mutta myös huolenaiheena. Monikkolasten kohdalla äidin kiintyminen lapsiin muodostuu eri tavalla kuin yhden lapsen syntyessä. Kun lapsia syntyy kerralla enemmän kuin yksi, äidin ja lapsen kiintyminen saattaa viedä pidemmän aikaa kuin äideillä, joille syntyy yksi lapsi (Kokko, 2004b: 36). Vanhempien voi olla hankala jakaa huomiotaan vauvojen kesken, ja äidin ja vauvojen suhteen kehittymistä onkin tärkeä

tukea heti syntymästä alkaen (Kokko, 2004a: 28-29). Jos toisella kaksosista on terveyshuolia, äidin kiintymys saattaa rakentua syvemmäksi häntä kohtaan kuin tervettä lastaan kohtaan (Kokko, 2004b: 36). Äiti saattaaakin tuntea herkästi syyllisyyttä toisen lapsen ulkopuolelle jättämisestä, jos hän keskittyy hetkellisesti enemmän pelkästään toiseen lapseen. Myös Butler, McMahon ja Ungerer (2003) havaitsivat, että äidin voi olla vaikea jakaa huomiota tasaisesti kummallekin kaksosistaan. Heidän tutkimuksensa mukaan kaksoslasten äidit lisäksi suuntasivat molemmille lapsilleen vähemmän puhetta kuin yhden lapsen äidit tälle yhdelle lapselleen. He olivat myös lapsiaan kohtaan vähemmän responsiivisia yhden lapsen äiteihin verrattuna ja osoittivat heille yhden lapsen äitejä vähemmän kysymyksiä. Kielto sanoja ja käskyjä kaksoslasten äidit käyttivät yhden lapsen äitien tavoin.

Kaksosten kehitys saattaa edetä kielellisesti normaalia hitaammin (Törrönen, 1997). Tämän on arvioitu johtuvan muun muassa siitä, etteivät aikuiset välttämättä ehdi huomioida vuorovaikutuksessa lapsiaan yhtä yksilöllisesti kuin yhden lapsen vanhemmat (Kalland, 2003b: 218). Kaksoset saattavat kehittää myös oman ei-verbaalisen kommunikaatiotapansa, jolla he ymmärtävät toisiaan ja joka saattaa edelleen hidastaa normaalin kielen kehittymistä. Nykyään kaksosten kielenkehityksen ajatellaan olevan poikkeavaa, jos he alkavat kehittää omaa kieltään (Bishop & Bishop, 1998).

Kaksosten vanhemmuus on usein huomattavasti haastavampaa kuin yhden lapsen vanhemmuus (Törrönen, 1997). Väsymys on tyypillistä monikkoperheissä, joissa äidillä on kaksin verroin työtä hoivatessaan ja huomioidessaan molempia lapsiaan (Kalland, 2003b: 218-219). Vanhemmat saattavat kamppailla huonon omantunnon kanssa ja tuntea itsensä riittämättömiksi (Törrönen, 1997). Isien on havaittu kuitenkin osallistuvan äidin kanssa lasten hoitoon useammin monikkoperheissä kuin perheissä, joissa on vain yksittäisiä lapsia (Kokko, 2004b: 37). Isän rooli korostuu monikkoperheissä erityisen voimakkaasti (Kokko, 2004a: 29).

Kaksosuus vaikuttaa siis usein vanhempien ja lasten välille kehittyviin suhteisiin (Kokko, 2004a: 29). Kaksoslasten perheissä vanhempien ja lasten välinen vuorovaikutus saattaa usein muokkautua siten, että toisesta lapsesta tulee enemmän ”äidin lapsi” ja toisesta enemmän ”isän lapsi” (Törrönen, 1997). Kun äiti kohtelee kaksoslapsiaan eri tavoilla, se saattaa olla kuitenkin myös osoitus siitä, että äiti näkee lapsensa erillisinä yksilöinä. Tässäkin tapauksessa erityinen mieltymys toiseen kaksoseen saattaa korostua. Vanhemmat pitävät kuitenkin monesti tärkeänä, että molemmat vanhemmat huomioivat lapsia tasa-arvoisesti. Tilanne on siis haasteellinen: jos äiti yhtäältä pyrkii kohtelemaan

kaksoslapsiaan samalla tavalla, hänen saattaa toisaalta olla vaikeuksia huomioida lastensa yksilöllisiä ominaisuuksia. Tämä saattaa hidastaa lasten normaalia kehittymistä. Kaikki kaksoslasten äidit eivät kuitenkaan koe vuorovaikutuksen kehittymistä lastensa kanssa ongelmalliseksi (Kokko, 2004b: 38).

Kaksoslasten syntyessä keskosina ahdistus monikkoperheessä on entistäkin suurempi (Kokko, 2004a: 27-30). Lisähuolta voivat aiheuttaa lasten selviytymisen epävarmuus sekä pitkä sairaalassaolo ja pelko siitä, että sairaalahoito ei vaikutakaan. Vanhemmat saattavat helposti syyllistää itseään synnytyksen enneaikaisesta käynnistymisestä muun muassa saatujen hedelmöityshoitojen vuoksi. Vanhemman rooli sekä lasten hoitoon osallistuminen sairaalassa voivat tuntua vanhemmista aluksi vieraalta, jos heillä on alkuvaiheesta saakka ollut mukana paljon ulkopuolista apua. Pelko vauvojen hyvinvoinnista voi olla ahdistavaa ja lisätä virheellisiä käsityksiä lasten tilasta. Lasten hoitoon liittyvän tiedon jakaminen vanhemmille auttaa vanhempia usein hallinnantunteen säätelyssä ja tulevaisuuden ennakoimisessa. Vanhempien tiedon saannin merkitystä ei voi vähätellä.

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Keskosuus ja kaksosuus ovat riskitekijöitä, jotka saattavat heikentää äidin ja lapsen vuorovaikutussuhteen tyypillistä kehittymistä (Kalland, 2003b: 215-219). Sekä keskosilla että kaksosilla myös kielen tyypillinen kehittyminen on uhattuna (Bradford, 2000; Törrönen, 1997). Kaksosraskaus jää tavanomaista raskautta useammin kesken, jolloin kaksoset syntyvät keskosina, ja näin ollen heidän suotuisaa vuorovaikutuskehitystään uhkaavat myös keskosuuden mukanaan tuomat riskit (Kokko, 2004a: 27). Äidin ja lapsen varhainen vuorovaikutus vaikuttaa monin tavoin lapsen omaksumiin kommunikaatiotaitoihin ja kielellisiin kykyihin ja näin ollen äidin sensitiivisyydellä ja responsiivisuudella onkin erittäin olennainen rooli äidin ja lapsen varhaisessa vuorovaikutuksessa sekä lapsen sosio-emotionaalisessa kehityksessä (Kivijärvi, 2005; Lääketieteen termit, 2007: 643). Äidin responsiivisuudella on siis suuri vaikutus lapsen kehittymiseen. Etenkin riskiryhmässä olevien lasten kohdalla äidin responsiivisuus nousee merkittävään rooliin pyrittäessä takaamaan lapselle parhaat kehittymisen mahdollisuudet erityisvaikeuksista huolimatta.

Tutkimukseni pyrkii kuvaamaan keskosina syntyneiden kaksosten äidin responsiivista vuorovaikutusta lastensa kanssa. Suhteutan tutkimuksessani saatua tietoa äidin ja lasten vuorovaikutuksesta koottuun tieteelliseen tietoon. Äidin vuorovaikutusta tarkastelen seuraavien kysymysten kautta:

1. Miten äidin responsiivisuus ilmenee?

1.1 Millä tavoin äiti seuraa lapsen huomionkohdetta

1.2 Millä tavoin äiti tarjoaa lapselle uuden huomionkohteen

2. Onko äidin responsiivisten toimintojen määrissä eroja lasten välillä?

5 MENETELMÄT

5.1 Tutkimushenkilöt

Pro gradu –tutkielmani tutkimushenkilöitä ovat äiti ja hänen keskosina syntyneet kaksostyttersensä. He ovat tulleet tutkimukseen äidin aloitteesta, koska hän oli huolissaan etenkin toisen kaksosen puheen ja kielen kehityksestä. Tutkimusta varten selvitin tutkimushenkilöiden taustaa sekä lasten kehityshistoriaa. Lähetin äidille kotiin täytettäväksi taustatietolomakkeen ennen tulevia videonauhoituksia. Taustatietolomakkeen mukana lähetin tutkimuksen tekoa varten suostumusasiakirjan sekä tutkimustiedotteen, jossa esittelin tutkimuksen suorittajan eli itseni, tutkimuksen aiheen sekä tutkimuksen suoritustavan ja merkityksen. Tiedotteessa ilmaistiin tutkimuksen luottamuksellisuus sekä tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus.

Tutkimushetkellä lapset olivat 1;6-vuotiaita (korjattu ikä 1;4 -vuotta¹). Äiti on koulutukseltaan kehitysvammaisten hoitaja sekä sosiaalikasvattaja ja isä rakennusinsinööri. Lapsilla on yksi kolmevuotias isosisko. Äidin raskaus oli kestänyt 30 viikkoa. A-lapsen syntymäpaino oli 1410g ja B-lapsen 1200g. Molemmat lapset olivat syntymänsä jälkeen sairaalassa kaksi kuukautta ja yhden päivän.

Ennenaikaisuudesta johtuvia terveydentilan ongelmia

Lapsilla havaittiin syntymän jälkeen hengitysvaikeusoireyhtymästä (RDS) johtuvaa hapenpuutetta, ja A-lapsella ilmeni vastasyntyneen fysiologista keltaisuutta eli hyperbilirubinemiaa. Kummallakaan lapsella ei todettu kroonista keuhkosairautta eikä aivoverenvuotoja. Lapsilla oli syntymähetkellä fetofetaalinen transfuusiotilanne, jolloin A-lapsi oli saajaosapuoli ja B-lapsi luovuttajaosapuoli. A-lapsella olivat näin ollen verenpaine ja punasolujen määrä koholla ja B-lapsella verenpaine ja punasolujen määrä olivat matalia.

¹ Korjatulla iällä tarkoitetaan syntymäajan sijasta alkuraskauden aikaisen kaikututkimuksen tai viimeisten kuukautisten perusteella arvioitua laskettua aikaa (Järvenpää, 2006: 1062). Korjattu ikä vastaa paremmin hedelmöityksestä alkavaa biologista ikää kuin kronologinen ikä. Korjattua ikää on syytä käyttää niin kauan kuin sillä on merkitystä keskosien kehittymisen kannalta.

Molemmat lapset olivat sairaalassa ollessaan olleet hengityskonehoidossa ja A-lapsi oli ollut lisäksi sinivalohoidossa. Leikkaushoitoja ei ollut tarvittu. Molemmilla lapsilla oli hengitystä tukevana hoitona ollut nasaaliylipainehoito sekä happiviikset.

Vauva-aika ja varhaiskehitys

Kummallakin lapsella oli todettu varhaiskehityksen aikana infektiosta. A-lapsi oli kotiutumisen jälkeen ollut sairaalassa kahdesti ylähengitystieinfektion vuoksi. Äkillisiä välikorvatulehduksia A-lapsella oli ollut kolme kertaa ja B-lapsella 8-9 kertaa. B-lapselle aiottiin asentaa korviin ilmastointiputket. Kuulon alenemaa ei ollut havaittu kummallakaan lapsella. Silmissä, näkemisessä tai näönkäytössä ei kummallakaan ollut havaittu puutteita. Myös syöminen ja ruokailu onnistuivat ongelmitta.

Kielellinen kehitys

Molemmat lapset alkoivat äännellä 2,5 kuukauden iässä. Jokeltelu alkoi A-lapsella viiden kuukauden iässä ja B-lapsella noin kuukautta myöhemmin. Ensimmäiset sanat ilmaantuivat A-lapselle 12 kuukauden iässä ja B-lapselle 14 kuukauden iässä. Tutkimushetkellä A-lapsella oli 16 sanaa ja B-lapsella 15 sanaa. Lapset eivät olleet vielä alkaneet yhdistellä sanoja lauseiksi. Isolla sisarella ei ollut havaittu kielen kehityksen viivästymää tai poikkeamaa. Äiti oli havainnut kaksosten kielenkehityksen etenevän sisareen verrattuna hitaammassa aikataulussa. Myös kaksosten välillä oli havaittavissa kielellisen kehityksen eroavaisuuksia. A-lapsen kielenkehitys oli alkanut varhaisemmin kuin B-lapsen, ja A-lapsen viestintä oli myös B-lapsen viestintää vuorovaikutuksellisempaa. Kielellisen kehityksen tukemiseen perhe ei ollut saanut aikaisempaa ohjausta.

Motorinen kehitys

A-lapsi alkoi ryömiä 14 kuukauden iässä ja B-lapsi 12 kuukauden iässä. Konttaamaan A-lapsi oppi 15 kuukauden iässä ja B-lapsi 13 kuukauden iässä. B-lapsi oli oppinut kävelemään 17 kuukauden iässä. A-lapsi ei vielä kävellyt tutkimushetkellä.

Vuorovaikutus

Katsekontaktia lapset ottivat kolmen kuukauden iässä ja vuorovaikutuksellinen hymy ilmaantui molemmille neljän kuukauden iässä. Äiti oli havainnut A-lapsen hakevan enemmän huomiota ja pyrkivän useammin syliin kuin B-lapsen. A-lapsi myös juttelee enemmän kuin B-lapsi. Äidin mukaan sairaala-aikana perhe sai lasten perushoittoon liittyen riittävästi ohjausta. Lisäohjausta ja tukea vanhemmat olisivat kuitenkin kaivanneet kaksosuuteen ja keskosuuteen liittyen. Vuorovaikutuksen ohjausta vanhemmat eivät olleet saaneet.

5.2 Tutkimustilanteet

Keräsin aineiston tutkimukseeni videonauhoitusten avulla. Nauhoituksissa äitiä kuvataan erikseen kummankin lapsensa kanssa kertaalleen 20 minuutin ajan. Itseni lisäksi toinenkin opiskelija kuvaa tilannetta, mutta eri kuvakulmasta. Äänten nauhoittamisessa oli tukena ZOOM-nauhuri.

Kuvaukset tapahtuivat perheen kotona. Tilanne oli puolistrukturoitu leikki- ja kirjanlukutilanne. Esillä oli lapsille mieluisia leluja sekä kirja vuorovaikutuksen ja puheviestinnän aktivoimiseksi. Äiti ja lapsi -parit istuivat matolla ja toiminta esineillä oli vapaata. Nauhoitustilanteessa tutkimustani varten asennettu kamera kohdistettiin äitiin. Toisiinsa nähden äiti ja lapsi olivat lähes kohtisuorassa, jolloin lapsi sijoittui sivuttain kameraan nähden. Äidille annettiin kuvaustilanteeseen ohjeeksi pyrkiä mahdollisimman normaaliin vuorovaikutukseen lapsensa kanssa. Kameran annettiin olla hetki ennen kuvausta kuvauspaikassa, jotta sen läsnäolo ei häiritsisi kuvattaessa. Tutkimustilanteet nauhoitettiin maaliskuussa 2009.

5.3 Aineiston muodostaminen

Muodostin aineistoni litteroimalla videonauhoitukset lukuun ottamatta äidin ja A-lapsen nauhoituksen katkeilevaa alkua, 26 ensisekuntia. Kummastakin äiti-lapsi-tilanteesta nauhoitetusta materiaalista rajasin varsinaiseksi aineistokseni kummankin näytteen keskeltä 15 minuuttia, jotka analysoin tarkemmin.

Litteroin aineiston Tuula Tykkyläisen (2005; 9) väitöstyön ohjeita soveltaen (Liite 1). Aloitin aineiston tarkastelun etsimällä siitä erilaisia äidin ja lapsen toimintajaksoja, esimerkiksi palikkaleikki tai puhelinleikki, jotka erityisesti aktivoivat äitiä ja lasta intensiiviseen vuorovaikutukseen. Toimintajaksojen, niiden sisäisten tapahtumien sekä puhunnosten kestoja ja näiden kaikkien välisiä taukoja oli kuitenkin erittäin työläs litteroida, koska niitä saattoi ilmetä saman sekunnin aikana monta erilaista ja koska ne useimmiten limittyivät toisiinsa ilman taukoja. Koska havaintojen tulkinnan kannalta ei ollut välttämätöntä mitata kaikkien osatoimintojen kestoja, merkitsin litteraattiin ainoastaan toimintajaksojen kestoja pituuksia. Äidin ja etenkin lapsen katseen merkitseminen oli myös mutkikasta huomionkohteiden ja katseensiirtojen suunnattoman määrän vuoksi. Katseista merkitsin litteraattiin ainoastaan äidin katset siitä syystä, että kamera oli kohdistettu äitiin, minkä vuoksi lapsen katseista oli useimmiten vaikea saada tarkasti selvää. Äidin katseiden tulkintaa vaikeutti ajoittain se, että äiti oli usein kumartuneena leluja kohti, jolloin katseen tarkkaa kohdistusta oli vaikea havaita (Esimerkki 1).

Esimerkki 1. Äiti suuntautuu leluja kohti (esimerkissä A tarkoittaa A-lasta ja Ä äitiä)

563 A: [ISTAHTAA
564 Ä: oli [siellä oli,
565 Ä: SEURAA L:TA
566 Ä: [niitä palikoita nii ↑nui paljo.
567 A: [äh
568 Ä: SUUNTAUTUU LELUIHIN
[SIIRTELEE LELUJA
569 Ä: [nii nui paljo.

Esimerkistä 1 on vaikea sanoa tarkkaan, suuntaako äiti katseensa huomionkohteena oleviin palikoihin lattialla vai myös muihin lähellä oleviin leluihin (rivi 568). Toisinaan lapsi myös karkasi kuvaruudun ulkopuolelle (rivi 508), jolloin en voinut tarkasti määrittellä äidin katseen suuntaa (Esimerkki 2).

Esimerkki 2. Lapsi poistuu kuvaruudun ulkopuolelle

508 A: [KONTTAA ETEENPÄIN KUVARUUDUN ULKOPUOLELLE
[OTTAA PALLON KÄTEENSÄ
509 Ä: [katoppa mikä täällä (nelli) katoppa.
510 Ä: tuokko palikan tänne tuo.
511 A: KÄÄNTYY TAKAISIN PALIKKA KADESSÄÄN

512 A: [KONTTAA TAKAISIN Ä:N LUO
513 Ä: [no:i tuo tänne.

5.4 Aineiston analyysi

Koska tutkimukseni tarkoitus on kuvata äidin responsiivisuutta, tarkastelin hänen leikki-tilanteessa ilmeneviä responsiivisen toiminnan piirteitään. Alustavan tarkastelun perusteella saatoin luokitella nämä piirteet seuraavasti:

A Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta

A1 katseella

A2 toimimalla

A3 puheella

B Äiti tarjoaa uuden huomionkohteen

B1 toimimalla

B2 puheella

B3 katseella

C Äiti ei seuraa lasta

C1 suuntautuu leluihin

Luokkaan A kuului toimintoja, joissa äiti seurasi eri tavoin lapsen toimintaa ja aloitteita. A1-luokkaan luin tilanteet, joissa äiti seurasi katseella lasta tai tämän huomionkohdetta esimerkiksi lelua, jolla tämä leikki. Luokka A2 tarkoittaa esimerkiksi sitä, että äiti laittoi palikoita lapsen kanssa yhdessä laatikkoon. A3-luokassa äiti esimerkiksi laajensi lapsen meneillään olevaa toimintaa tai ilmaisua, esimerkiksi silloin, kun lapsi tarkastelee lelupuhelimen pyörää, äiti sanoo ”nii siin on pyörä niinku autossa”. Luokassa B tarkastelin tilanteita, joissa äiti tarjoaa lapselle uutta huomionkohdetta joko toimimalla, puheella tai katseella. B1-luokassa äiti esimerkiksi tarjoaa uuden kahvinjuomisleikin asettamalla leikkikupin lapsen eteen sekä itselleen. Luokassa B2 äiti esimerkiksi houkuttelee lasta uuden lelun pariin sanomalla ”tuuppa kattoon tätä palloo”. Luokassa B3 äiti suuntaa katseensa omaan huomionkohteeseensa. Luokkaan C kuuluu sellaisia tilanteita, joissa äiti ei ole suuntautunut lapseen tai heidän yhteiseen huomionkohteeseensa vaan esimerkiksi muihin leluihin. Edellä mainitsemani luokat olivat karkea jako, ja analyysini oli paljon hienojakoisempi. Erilaiset alaluokat esittelen tarkemmin esimerkkien avulla tulosluvussa.

Luokituksen reliabiliteetin takaamiseksi kävin läpi äidin käyttämät erityyppiset toimintamallit ohjaajani, logopedian professori Anna-Maija Korpijaakko-Huuhkan kanssa. Äidin toimintamallien havaitsemiseen jäi kuitenkin joitakin epävarmoja kohtia, esimerkiksi edellä Esimerkissä 2 esitetty tilanne, jolloin lapsi siirtyy kuvaruudun ulkopuolelle; tällöin äidin ja lapsen vuorovaikutuksen piirteitä ei ole mahdollista täsmällisesti havainnoida. Lapset myös liikuskelevat toisinaan paikaltaan, jolloin he saattoivat asettua selin kameraan. ja näin yhteisen huomionkohteen havaitseminen nauhoitteesta vaikeutuu. Tämänkaltaisissa tilanteissa tapahtuu äidin aloitteesta tilanteen ohjausta (Esimerkki 3; rivi 252).

Esimerkki 3. Äiti ohjaa lasta puheella

[KUROTTAA NOSTAMAAN L:TA
251 Ä: [nii tuukko ↑tänne laittamaan palikkaa.
[NOSTAA L:N ENTISELLE PAIKALLE
252 Ä: [pistetäänkö yhdessä tonne laatikkoon. [pistetään.
253 A: [o

6 TULOKSET

Äidin ja lasten tyypillisiä leikkejä tutkimassani aineistossa ovat vuorotteluleikit, kuten palikoiden laittaminen laatikkoon, puhelinleikki, kahvinjuomisleikki sekä pallotteluleikki. A-lapsi on erityisen kiinnostunut puhelinleikeistä sekä palikkaleikeistä. Äidin ja B-lapsen leikkeihin kuuluu myös palikkaleikkiä sekä pallottelua, leikkiastioilla toimimista ja kirjan katselua. Äidin responsiivisuus ilmenee tutkimukseni mukaan kummassakin äiti-lapsi-parissa melko tasaisesti. Kuvaan tässä luvussa äidin responsiivisen toiminnan piirteet ensin karkeasti ja sen jälkeen kunkin toimintoluokan piirteet yksityiskohtaisesti omissa alaluvuissaan. Lasten nimet on muutettu esimerkkeihin. A-lasta kutsun Nelliksi ja B-lasta Niinaksi.

6.1 Äidin toiminnot leikkitilanteessa

Tyypillisimmin äidin responsiivisuus ilmenee siten, että hän seuraa lapsen leikin aikaista huomionkohdetta katseella, omalla toiminnallaan eli osallistumalla lapsen leikkiin ja erityisesti puhumalla (Taulukko 1). Lapsen ohjailemista - uuden huomionkohteen tarjoamista - ilmenee myös sangen usein, mutta vain harvoin äiti keskittyy johonkin muuhun kuin lapsen toimintaan.

Taulukko 1: Äidin toiminnot

A ÄITI SEURAA LAPSEN HUOMIONKOHDETTA	A-lapsi	B-lapsi
A1 KATSEELLA	233	211
A2 TOIMIMALLA	72	58
A3 PUHEELLA	172	160
YHTEENSÄ	477	429
B ÄITI TARJOAA UUDEN HUOMIONKOHTEN		
B1 TOIMIMALLA	21	24
B2 PUHEELLA	36	40
B3 KATSEELLA	8	6
YHTEENSÄ	65	70
C ÄITI EI SEURAA LASTA VAAN SUUNTAUTUU LELUIHIN	22	21

Äiti näyttää jakavan huomionkohteen hieman useammin A-lapsen kuin B-lapsen kanssa (Taulukko 1). B-lapselle äiti taas tarjoaa uusia huomionkohteita niin puheella kuin toiminnallakin hieman useammin kuin A-lapselle. Molempien lasten huomionkohteita tai toimintaa äiti seuraa katseella hyvin tiiviisti ja on vain satunnaisesti suuntautuneena toisaalle kuten muihin leluihin. Seuraavissa luvuissa tarkastelen näitä ilmiöitä yksityiskohtaisesti ja esimerkkien avulla.

6.2 Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta

Äiti seuraa lapsen toimintaa hyvin intensiivisesti. Hän tekee sen katsein, toimimalla lapsen huomionkohteen (yleensä leluun) kanssa sekä laajentaen lapsen huomionkohteeseen liittyvää toimintaa ja ilmaisua puheella.

6.2.1 Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta katseella

Äidin katseeseen perustuva vuorovaikutus tulee aineistossani esiin vahvasti. Äiti seuraa lasta ja lapsen huomionkohdetta varsin intensiivisesti (Taulukko 2). Erityisen tiiviisti hän katsoo leluja, joilla lapsi leikkii. Hän seuraa lasta myös huomioimalla tämän reaktioita erilaisissa toiminnoissa, esimerkiksi tehdessään itse jotakin uutta, kuten painettuaan puhelimen vingahtavaa painiketta.

Taulukko 2: Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta katseella

A1 ÄITI SEURAA LAPSEN HUOMIONKOHDETTA KATSEELLA	A-lapsi	B-lapsi
A11 SEURAA LASTA	77	55
A12 JAKAA LAPSEN KANSSA HUOMIONKOHTEEN	113	115
A13 SEURAA LAPSEN REAKTIOTA	43	41

Äiti seuraa molempia lapsia lähes yhtä intensiivisesti (Taulukko 2). Selkein dyadien ero on, että äiti seuraa katseellaan useammin A-lastaa kuin B-lastaa. Tämä johtunee siitä, että äiti ja B-lapsi katselevat kuvakirjaa huomattavasti kauemmin kuin äiti ja A-lapsi, jolloin katse on useimmiten kirjan esittämässä kohteissa (Esimerkki 4).

Esimerkki 4. Äiti jakaa B-lapsen kanssa huomionkohteen kuvakirjan katselutilanteessa (B tarkoittaa lasta ja Ä äitiä)

1317 B: YRITTÄÄ KÄÄNTÄÄ KIRJAN SIVUA

1318 B: SAA SIVUN KÄÄNNETTYÄ

1319 B: ö-ö::a.

[OSOITTAA KIRJAA

1320 Ä: [täällä ↑pallo? ja ↑auto?

1321 B: KÄÄNTÄÄ SIVUA

1322 B: ö:a.

[OSOITTAA KIRJAA

1323 Ä: [ja täällä ↑pupu?

1324 B: KÄÄNTÄÄ KIRJAN SIVUA

1325 B: e-e:ma.

Esimerkissä 4 äiti ja B-lapsi katselevat kuvakirjaa. Äiti ei katso lasta vaan osoittelee ja nimeää lapselle kirjan kuvia (rivit 1320 ja 1323). Esimerkissä 5 äiti sen sijaan katselee A-lastaa tämän toimiessa puhelimella (rivi 174).

Esimerkki 5. Äiti seuraa A-lastaa tämän toimiessa lellulla (A tarkoittaa lasta ja Ä äitiä)

167 A: LASKEE PUHELIMEN ETEENSÄ

168 A: ä:

169 A: [KIERTÄÄ NUMEROVALITSINTA

170 Ä: [nii --- ympäri.

[KATSELEE PUHELINTA

171 A: [ääh,

172 Ä: m: pyörittää.

173 A: KIERTÄÄ NUMEROVALITSINTA TOISTUVASTI

174 Ä: [SEURAA L:TA

175 A: [a: ↑baba.

176 Ä: nii.

6.2.2 Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta toimimalla

Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta myös toimimalla eri tavoin (Taulukko 3). Hän esimerkiksi keräilee lapsen kanssa palikoita laatikkoon ja ohjaa ja avustaa lapsen leikkiä eri leluilla. Äiti myös ottaa vastaan lapsen tarjoamia leluja ja hylkää oman leikkialoitteensa, kun lapsi ei siitä kiinnostu.

Taulukko 3: Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta toimimalla

A2 ÄITI SEURAA LAPSEN HUOMIONKOHDETTA TOIMIMALLA	A-lapsi	B-lapsi
A21 TOIMII LAPSEN HUOMIONKOHTEEN KANSSA	11	20
A22 OHJAA/AUTTAA LASTA HUOMIONKOHTEEN KANSSA	53	32
A23 VASTAANOTTAA LAPSEN ANTAMAN HUOMIONKOHTEEN	5	6
A24 LUOPUU OMASTA HUOMIONKOHTEESTA KUN LAPSI EI KIINNOTTU	2	0

Äiti ohjaa ja avustaa enemmän A-lapsen kuin B-lapsen leikkiä (Esimerkki 6). B-lapsen kanssa leikkiessään äiti taas keskittyy enemmän varsinaiseen esineillä toimimiseen (Esimerkki 7).

Esimerkki 6. Äiti jakaa A-lapsen huomionkohteen avustamalla lapsen leikkiä

469 A: LAITTA PALIKAN LAATIKKON
 470 A: [LAITTA TOISEN PALIKAN LAATIKKON
 471 Ä: [ja lis:ää.
 472 A: LAITTA PALIKAN LAATIKKON
 473 A: TAVOITTELEE EDESSÄÄN OLEVIA LELUJA JA KAATAA LAATIKON
 474 A: äu,
 [NOSTAA LAATIKON PYSTYYN
 475 Ä: [au,

Esimerkissä 6 A-lapsi yrittää asetella palikoita laatikkoon. Kun hän kaataa laatikon (rivi 473) äiti avustaa A-lapsen toimintaa nostamalla lapsen kaataman laatikon pystyyn eli ohjaa leikin onnistumista tällä tavoin (rivi 475).

Esimerkissä 7 B-lapsi tutkii ensin lelua, mutta tiputtaa sen sitten eteensä (rivi 1036). Ensin äiti osoittaa (rivi 1038) ja sitten myös koskettaa lelun nenää (rivi 1040) ja jakaa yhteisen huomionkohteen tällä tavoin.

Esimerkki 7. Äiti jakaa B-lapsen huomionkohteen toimimalla esineellä

1034 B: TUTKII PEHMOLELUN NENÄÄ
 1035 B: o:i.

1036 B: [TIPUTTAA PEHMOLELUN ETEENSÄ
1037 Ä: [onko sillä nenä.
1038 Ä: [OSOITTAA PEHMOLELUN NENÄÄ
1039 B: [ha,
[KOSKETTAA PEHMOLELUN NENÄÄ
1040 Ä: [nii ↑nenä.

Esimerkissä 7 äiti toimii lapsen huomionkohteella ja jakaa yhteisen kohteen tällä tavoin (rivi 1040).

Äiti myös ohjaa A-lastaa kuvaustilannetta varten runsaammin kuin B-lastaa, esimerkiksi siirtämällä lasta kuvauksen kannalta sopivaan paikkaan (Esimerkki 8). Näitä tilanteenohjaustoimintoja en ole kuitenkaan taulukkoon erikseen laskenut. Äiti kuitenkin ohjaa A-lastaa puheella enemmän kuin B-lastaa.

Esimerkki 8: Äiti ohjaa A-lastaa kuvaustilannetta varten sekä toimimalla että puheella

240 A: LÄHTEE KONTTAAMAAN SIVUMMALLE
241 A: [ISTAHTAA
[KÄÄNTYY L:EEN PÄIN
242 Ä: [tuuppa ↑tänne tuu tule ↑tänne tuu.
343 A: [ö
244 Ä: [OTTAA PALLON KÄTEEN, NÄYTTÄÄ L:LLE
245 Ä: tuuppa ↑kattoon tätä [palloo.
[OJENTAUTUU LELUJA KOHTI
246 A: [AU,
247 A: [OTTAA PALIKAN KÄTEEN JA ISTAHTAA
248 Ä: [LASKEE PALLON
249 Ä: palikka.
250 Ä: SEURAA L:TA
[KUROTTAA NOSTAMAAN L:TA
251 Ä: [nii tuukko ↑tänne laittamaan palikkaa.
[NOSTAA L:N ENTISELLE PAIKALLE
252 Ä: [pistetäänkö yhdessä tonne laatikkoon. [pistetään.
253 A: [o

Esimerkissä 8 äiti ohjaa A-lastaa kuvaustilannetta varten siirtämällä hänet kuvauksen kannalta oikeaan paikkaan (rivi 252). Hän myös ohjaa tilannetta runsaasti puheella houkutellakseen lapsen oikealle kuvauspaikalle (rivit 242, 245 ja 251).

6.2.3 Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta puheella

Äidin tyypillisin tapa seurata lapsen huomionkohdetta oli puhua siitä (Taulukko 1). Tämä ilmenee äidin puheessa lapsen toiminnan ja ilmaisun laajentamisena. Esimerkiksi, kun lapsi nostaa luurin korvalleen ja sanoo ”aua oua:::”, äiti täydentää lapsen ilmaisua sanomalla ”haloo”. Omaan toimintaansa hän laajentaa esimerkiksi asettaessaan lelupuhelimen luurin paikalleen ja sanoen ”noin”. Äiti myös esimerkiksi kysyy ”no taasko joku soitti”, kun lapsi nostaa luuria korvalleen tai nimeää lelun osia, esimerkiksi ”nii siin on pyörä niinku autossa”, kun lapsi tarkastelee lelupuhelimen pyörää.

Äidin puheessa esiintyy myös kehottamista, esimerkiksi hänen houkutellessaan lasta takaisin luokseen ”tuuppa tänne tuu”. Toisinaan äiti näyttää myös tulkitsevan lapsen toimintaa esimerkiksi tapauksessa, jossa äiti on laittamassa lelupuhelinta syrjään ja lapsi alkaa vastustella. Tällöin äiti tulkitsee lapsen toimintaa sanoen ”sä haluat vielä leikkiä sillä koska se on niin tosi kiva”. Äiti myös äänтелеe leikkitilanteessa ilman varsinaista sanallista merkitystä esimerkiksi matkimalla auton ääntä ”pr:::” kun äiti ja lapsi leikkivät autopuhelimella. Äiti myös toistaa leikkitilanteissa useamman kerran ilmaisujaan kuten ”nii siinä on pyörä niinku autossa. on niinku autossa on”.

Taulukko 4: Äiti seuraa lapsen huomionkohdetta puheella

A3 ÄITI SEURAA LAPSEN HUOMIONKOHDETTA PUHEELLA	A-lapsi	B-lapsi
A31 LAAJENTAA LAPSEN ILMAISUA	2	14
A32 LAAJENTAA LAPSEN TOIMINTAA	45	39
A33 LAAJENTAA LAPSEN ILMAISUA JA TOIMINTAA	23	27
A34 LAAJENTAA LAPSEN TOIMINTAA NIMETEN	11	14
A35 LAAJENTAA LAPSEN ILMAISUA JA TOIMINTAA NIMETEN	10	11
A36 LAAJENTAA LAPSEN TOIMINTAA KYSYEN	10	9
A37 LAAJENTAA LAPSEN ILMAISUA JA TOIMINTAA KYSYEN	11	6
A39 LAAJENTAA LAPSEN TOIMINTAA KYSYEN JA NIMETEN	2	5
A310 LAAJENTAA LAPSEN ILMAISUA JA TOIMINTAA NIMETEN JA KYSYEN	0	1
A311 LAAJENTAA LAPSEN TOIMINTAA KEHOITTAEN	6	1
A312 LAAJENTAA LAPSEN TOIMINTAA KEHOITTAEN JA NIMETEN	2	0
A313 LAAJENTAA OMAA TOIMINTAANSA	15	10
A314 LAAJENTAA OMAA TOIMINTAANSA NIMETEN	0	6
A315 LAAJENTAA OMAA TOIMINTAANSA KYSYEN	8	3
A316 LAAJENTAA OMAA TOIMINTAANSA NIMETEN JA KYSYEN	5	3
A317 LAAJENTAA OMAA TOIMINTAANSA KEHOITTAEN	1	1
A318 LAAJENTAA OMAA TOIMINTAANSA KEHOITTAEN JA NIMETEN	0	2
A319 TULKITSEE LAPSEN TOIMINTAA	1	0
A320 TULKITSEE LAPSEN TOIMINTAA KYSYEN	1	0
A321 TULKITSEE LAPSEN ILMAISUA JA TOIMINTAA	0	1
A322 TULKITSEE LAPSEN ILMAISUA JA TOIMINTAA KYSYEN	1	1
A323 ÄÄNTELEE	2	0
A324 LAAJENTAA TOISTAEN	16	6

Äiti nimeää B-lapselle kohteita hieman useammin kuin A-lapselle (Esimerkki 9). Tämä johtunee siitä, että äiti ja B-lapsi katselevat pidempään kuvakirjaa kuin äiti ja A-lapsi (Taulukot 4 ja 6).

Esimerkki 9. Äiti nimeää B-lapselle huomionkohteita kirjankatselutilanteessa

1311 B: hm::e:,
1312 B: LAITTAA KIRJAN KANNEN KIINNI
1313 Ä: ↑nalle?
1314 B: TARTTUU KIRJAAN JA KÄÄNTÄÄ SIVUN
1315 Ä: SEURAA L:TA
[OSOITTAA KIRJAA
1316 Ä: [↑nalle.?
1317 B: YRITTÄÄ KÄÄNTÄÄ KIRJAN SIVUA
1318 B: SAA SIVUN KÄÄNNETTYÄ
1319 B: ö-ö::a.
[OSOITTAA KIRJAA
1320 Ä: [täällä ↑pallo? ja ↑auto?
1321 B: KÄÄNTÄÄ SIVUA
1322 B: ö:a.
[OSOITTAA KIRJAA
1323 Ä: [ja täällä ↑pupu?
1324 B: KÄÄNTÄÄ KIRJAN SIVUA
1325 B: e-e:ma.
1326 Ä: kissa?
1327 B: OTTAA LUURIN KÄTEEN JA VETÄÄ SIITÄ PUHELINTA
[NOSTAA LUURIN KORVANSÄ LÄHELLE
1328 B: ä::-ea-[ää.
1329 Ä: SEURAA L:TA
1330 B: [ALKAA KATSELLA LUURIA
1331 Ä: no ↑on se [puhelin. on.

Esimerkissä 9 äiti nimeää B-lapselle kohteita heidän katsellessaan kuvakirjaa (rivit 1313, 1320, 1323 ja 1326). Äiti nimeää kohteita usein myös ikään kuin vastauksena lapsen ääntelyyn, mikä saattaisi osaltaan olla lapsen ilmaisun tulkintaakin (rivit 1313, 1320 ja 1331). Esimerkiksi rivillä 1311 lapsi tuottaa ilmauksen ”hm::e”, ja rivillä 1313 äiti vastaa kysyvällä intonaatiolla ”nalle”. Päädyin merkitsemään tämänkaltaiset laajennukset nimeämiseksi.

B-lapsella on A-lastasta enemmän ”oi/noi” ja ”ui” -tyyppisiä ilmauksia (Esimerkki 10), joita äiti laajentaa tai täydentää niitä yleensä muotoon ”noi” ja ”ui ui”. Tämä nostaa B-lapsen kohdalla lapsen ilmaisun laajentamisen määrää (ks. Taulukko 4).

Esimerkki 10. Äiti laajentaa B-lapsen ilmaisua

[OTTAA LAATIKOSTA PALIKAN JA ISTAHTAA
834 B: [noi,
835 Ä: noi.
[OTTAA LAATIKOSTA PALIKAN
836 B: [o
837 Ä: noin oli punanenki palikka.
838 B: noi.
839 Ä: noi.

Esimerkissä 10 äiti laajentaa B-lapsen ilmaisua puheella heidän toimiessa palikoilla. B-lapsi käsittelee palikoita ja ilmaisee ”noi”, jolloin äiti laajentaa lapsen ilmaisua ”noin oli punanenki palikka” (rivi 837).

Äiti laajentaa lastensa toimintaa hyvin tasavertaisesti, joskin hieman useammin A-lapsen meneillään olevaan toimintaa kuin B-lapsen (Esimerkki 11; Taulukko 4). B-lapsen kohdalla äiti laajentaa lapsen toimintaa useammin omasta aloitteestaan kuin reaktiona lapsen toimintaan (Esimerkki 12; Taulukko 6).

Esimerkki 11. Äiti laajentaa A-lapsen meneillään olevaa toimintaa

[NOSTAA LELUN KORVALLEEN
6 A: [aua::[a:.
7 A: [LASKEE LELUN
[SIIRTELEE LELUJA JA SUUNTAUTUU NIIHIN
8 Ä: [silläki nii.
9 Ä: [SIIRTELEE LELUJA JA SEURAA L:TA
[NOSTAA LELUN KORVALLEEN JA [LASKEE ETEENSÄ
10 A: [oua: [a:..
11 Ä: [SUUNTAUTUU LELUIHIN
12 A: [NOSTAA LELUN KORVALLEEN
13 Ä: [vielä seki.
14 Ä: [SIIRTELEE LELUJA
15 A: [ajä:::
16 A: [LASKEE LELUN
[SEURAA L:TA
17 Ä: [m:,

Esimerkissä 11 äiti laajentaa A-lapsen meneillään olevaa ”puhelinleikkiä”, jossa lapsi nostaa korvalleen leluja ja on vastaavinaan puhelimeen ”aua::” (rivit 8 ja 13). Esimerkissä näkyy myös, miten äiti reagoi lapsen ilmaisuun ja toimintaan ”m:”-tyyppisellä myöntelevällä ilmauksella (rivi

17). Näitä ilmauksia en ole eritellyt taulukkoon, mutta tällaista seuraillemista ilmaisevaa ääntelyä (Sorjonen, 2001: 11) äidillä esiintyy hyvin runsaasti kummankin lapsen kanssa. Kun esimerkissä 11 äiti laajentaa lapsen meneillään olevaa leikkiä, esimerkissä 12 äiti laajentaa alun perin omasta aloitteestaan B-lapsen toimintaa

Esimerkki 12: Äiti laajentaa B-lapsen toimintaa omasta aloitteestaan

1164 B: OTTAA ASTIASTA LUSIKAN
1165 Ä: OJENTAA KÄTENSÄ L:N SUUNTAAN
1166 B: [LASKEE LUSIKAN MAAHAN
1167 Ä: [annakko sä äitille annakko.
1168 B: NOSTAA LUSIKAN MAASTA
1169 B: [ANTAA LUSIKAN Ä:LLE
1170 Ä: [kiitos.
1171 B: OTTAA ASTIASTA LUSIKAN JA OJENTAA Ä:LLE
[OTTAA LUSIKAN L:LTA
1172 Ä: [kiitos.

Esimerkissä 12 äiti ojentaa kätensä ja pyytää B-lapselta lusikkaa (rivi 1167). B-lapsi antaa lusikan ja äiti laajentaa näin alun perin omasta aloitteestaan lähtenyttä toimintaa (rivit 170 ja 1172). Lapsi alkaakin sen jälkeen leikkiä ota-anna-leikkiä eli antaa äidille lusikan myös tämän pyytämättä (rivi 1171).

B-lapsen leikkituokioissa äiti laajentaa omaa toimintaansa useammin kuin A-lapsen kanssa leikkiessään, mikä saattaa johtua siitä, että äidin ja B-lapsen vuorovaikutus on äidin puolelta aloitteellisempaa kuin äidin ja A-lapsen (Taulukot 4 ja 6). Äiti laajentaa omasta aloitteestaan lähtevää omaa toimintaansa runsaammin B-lapsen kanssa (Esimerkki 13; Taulukko 6).

Esimerkki 13. Äiti laajentaa B-lapselle omaa toimintaansa

[KAATAA ASTIASTA L:N KUPPIIN
1431 Ä:kaadetaanko vähä [lis:ää °tuosta°. †no:i,
[KAATAA OMAAN KUPPIINSA
1432 Ä: ja [äitille vähän näin.

Esimerkissä 13 äiti on kaatavinaan leikkikannusta kahvia omaan ja B-lapsen kuppiin ja laajentaa samalla omasta aloitteestaan lähtevää toimintaa puheella (rivit 1431 ja 1432).

Äiti käyttää A-lapsen kanssa runsaammin kysymyssanan, kehotuksen tai lauseenosan toistoa kuin B-lapsen kanssa (Taulukot 4 ja 6). Tämä saattaa tulla esiin sen vuoksi, että äiti ohjaa A-lapsen leikkitilannetta runsaammin kuin B-lapsen ja toistaa monesti kehotuksen tai kysymyssanan (Esimerkki 14).

Esimerkki 14. Äiti ohjaa A-lapsen toimintaa toistaen

240 A: LÄHTEE KONTTAAMAAN SIVUMMALLE
241 A: [ISTAHTAA
[KÄÄNTYY L: EEN PÄIN
242 Ä: [tuuppa ↑tänne tuu tule ↑tänne tuu.
243 A: [ö
244 Ä: [OTTAA PALLON KÄTEEN, NÄYTTÄÄ L: LLE
245 Ä: tuuppa ↑kattoon tätä palloo.

Esimerkissä 14 äiti houkuttelee A-lastaa palaamaan kuvauspaikalle lapsen lähtiessä sivuun ja käyttää ohjaamisessaan runsaasti toistoa (rivit 242 ja 245).

6.3 Äiti tarjoaa lapselle uuden huomionkohteen

Äiti tarjoaa lapselle uusia huomionkohteita monin keinoin. Tämänkaltaisessa huomionkohteen tarjoamisessa äiti käyttää sekä toimintaa että puhetta vaihtelevin tavoin. Äiti suuntautuu huomionkohteeseensa myös katsein.

6.3.1 Äiti tarjoaa uuden huomionkohteen toimimalla

Äiti tarjoaa lapselle huomionkohteita toimimalla huomionkohteella kuten lelulla, osoittaen, näyttäen tai tavoitellen huomionkohdetta esimerkiksi pyrkimällä ottamaan esineen käteen. Äiti myös tarjoaa lapselle huomionkohteen kuten lelun tai tarjoaa huomionkohdetta esittävällä eleellä esimerkiksi leikkimällä ”harakkaleikkiä” lapsen kämmenellä. A-lapsen kohdalla äiti myös tekee aloitteen ja poistaa lapsen huomionkohteen kun se näyttää turhauttavan lasta.

Taulukko 5: Äiti tarjoaa uuden huomionkohteen toimimalla

B1 ÄITI TARJOAA UUDEN HUOMIONKOHTEEN TOIMIMALLA	A-lapsi	B-lapsi
B11 TOIMIMALLA HUOMIONKOHTEELLA	5	11
B12 OTTAMALLA HUOMIONKOHTEEN KÄTEEN	5	4
B13 OSOITTAMALLA HUOMIONKOHDETTA	1	0
B14 NÄYTTÄMÄLLÄ HUOMIONKOHDETTA LAPSELLE	2	1
B15 TAVOITTELEMALLA HUOMIONKOHDETTA	1	0
B16 TARJOAMALLA HUOMIONKOHTEEN LAPSELLE	4	5
B17 ESITTÄVÄLLÄ ELEELLÄ	1	2
B18 TOIMIMALLA LAPSEN KANSSA	0	1
B19 POISTAMALLA LAPSEN HUOMIONKOHTEEN	2	0

Taulukossa 5 olen tarkastellut, millaisin toiminnallisoin tavoin äiti tarjoaa lapselle huomionkohteen. Pääasiassa äiti tarjoaa lapsilleen huomionkohteita hyvin tasaisesti, ja hän tarjoilee molemmille lapsilleen huomionkohteita varsin samoilla keinoilla. Selkeän eron huomaa ainoastaan niissä tilanteissa, joissa äiti toimii omasta aloitteestaan huomionkohteella kuten lellulla (Taulukko 5). B-lapselle äiti tarjoaa useammin huomionkohteen toimimalla kohteen kanssa kuin A-lapselle (Esimerkki 15), mikä saattaa selittyä äidin ja B-lapsen pitkäkestoisesta kuppileikistä, jossa on runsaasti äidin esineiden avulla aloittamaa vuorovaikutusta.

Esimerkki 15. Äiti tarjoaa B-lapselle huomionkohteen toimimalla

- 1395 B: LASKEE KUPIN MAAHAN
 1396 Ä: on ↑kaksi kuppia on.
 1397 B: [IRROTTAA OTTEEN KUPISTA
 1398 Ä: [onko ↑äitille ja niinalle.
 1399 B: SEURAA Ä:N TOIMINTAA
 1400 Ä: TARTTUU KUPPIIN
 [LASKEE KUPIN L:N ETEEN
 1401 Ä: [on ↑niinalle,
 [LASKEE KUPIN ETEENSÄ
 1402 Ä: ↑ja [äitille.
 1403 Ä: NOSTAA KUPIN SUULLEEN JA RYYSTÄÄ

[LASKEE KUPIN
1404 Ä: [onpa ↑hyvää?

Esimerkissä 15 äiti asettaa kupin A-lapsen eteen ja itselleen ja on juovinaan kupista ja tarjoaa tällä tavoin lapselle uuden huomionkohteen (rivit 1401, 1402 ja 1403).

6.3.2 Äiti tarjoaa uuden huomionkohteen puheella

Äiti käyttää puhetta hyvin monipuolisesti tarjotessaan lapselle uutta huomionkohdetta. Näihin keinoihin sisältyy oman toiminnan laajentamista kun äiti esimerkiksi pyörittää leikkipuhelimen rengasta ja sanoo ”sitä voi vielä tälläkin tavalla pyörittää” tai lapsen toiminnan laajentamista esimerkiksi tapauksessa, jossa lapsi toimii palikoilla ja äiti kysyy ”saako niistä tornin saako”. Äiti voi tarjota lapselle huomionkohteen myös nimeämällä esimerkiksi houkuttelemalla lasta katsomaan uutta lelua ”tuuppa kattoon tätä palloa” tai kysymällä, kuten palikoilla ja muotolaatikolla leikittäessä ehdottamalla ”laitetaanko sitte kansi kiinni”. Toisinaan äiti myös kehottaa lasta siirtämään huomionsa toisaalle ”katoppa mikä täällä nelli” tai tulkitsee lapsen toimintaa, esimerkiksi kun puhelinleikki ei enää oikein kiinnosta lasta ”joo nytkö se alko kyllästyttään”. Äiti käyttää useita kertoja myös toistamista tarjotessaan uutta huomionkohdetta esimerkiksi ”missä nelli pallo missä” tai ”saako niistä tornin saako”.

Äidin huomionkohteen tarjoaminen puheella jakaantuu useisiin alaluokkiin (Taulukko 6). Alaluokkien sisällä näkyy lievää vaihtelua dyadeissa äidin erilaisten puhealoitteiden määrissä. Nämä äidin puhealoitteet eivät kuitenkaan kokonaismäärältään eroa suuresti lasten välillä. Selkeä ero näkyy äidin tehdessä aloitteen, jossa hän sekä kysyy että nimeää samassa ilmauksessa. Tämänlaisia aloitteita äidillä on A-lapsen kanssa useita (Esimerkki 16), kun taas B-lapsen kanssa näitä ei esiinny. B-lapsen kanssa äidin huomionkohteen tarjoaminen puheella jakaantuu tasaisemmin eri luokkiin.

Taulukko 6: Äiti tarjoaa uuden huomionkohteen puheella

B2 ÄITI TARJOAA UUDEN HUOMIONKOHTEN PUHEELLA	A-lapsi	B-lapsi
B21 LAAJENTAA OMAA TOIMINTAANSA	4	8
B22 LAAJENTAA OMAA TOIMINTAANSA NIMETEN	0	2
B23 LAAJENTAA OMAA TOIMINTAANSA KYSYEN	2	5
B24 LAAJENTAA OMAA TOIMINTAANSA NIMETEN JA KYSYEN	2	3
B25 LAAJENTAA OMAA TOIMINTAANSA KEHOITTAEN	1	0
B26 LAAJENTAA LAPSEN TOIMINTAA	0	2
B27 LAAJENTAA LAPSEN TOIMINTAA NIMETEN	0	1
B28 LAAJENTAA LAPSEN TOIMINTAA KYSYEN	1	3
B29 LAAJENTAA LAPSEN TOIMINTAA NIMETEN JA KYSYEN	0	2
B210 TULKITSEE LAPSEN TOIMINTAA KYSYEN	1	1
B211 LAAJENTAA KYSYEN	3	4
B212 LAAJENTAA KEHOITTAEN	0	1
B213 LAAJENTAA KYSYEN JA KEHOITTAEN	1	0
B214 LAAJENTAA KEHOITTAEN JA NIMETEN	3	0
B215 KYSYY NIMETEN	8	0
B216 TOISTAA	11	8

Esimerkki 16. Äiti tarjoaa A-lapselle huomionkohteen kysyen ja nimeten

226 A: [KATSOO LELUKÄNNYKKÄÄ
 227 Ä: [↑missä pallo?
 228 A: [KUROTTAUTUU LELUKÄNNYKKÄÄ KOHTI
 229 Ä: [missä?
 230 A: [KATSOO KUVAAJAAN 1
 231 Ä: [nii siel on toinen puhelin on.
 232 A: [KATSOO LELUKÄNNYKKÄÄ
 233 Ä: [missä nelli [↑pallo missä?
 234 A: KATSAHTAA YMPÄRILLEEN
 235 A: [OJENTAUTUU LELUKÄNNYKÄN PUOLEEN
 236 Ä: [missä pallo?

Esimerkissä 16 äiti tarjoaa uutta huomionkohdetta, palloa, A-lapselle kysyen ja nimeten ”missä pallo” (rivit 227, 233 ja 236).

6.3.3 Äiti tarjoaa uuden huomionkohteen katseella

Äiti huomioi omaa kohdettaan katseella yrittäessään tarjota lapselle uuden huomionkohteen. Tähän katseeseen perustuvaan huomionkohteen tarjoamiseen sisältyy oman huomionkohteen kuten uuden lelun seuraamista tai tähän huomionkohteeseen palaamista uudelleen katseella (Taulukko 7). Tein tämän luokittelun erottaakseni äidin omaan huomionkohteeseensa suunnatut katset lapsen tai heidän yhteisen huomionkohteensa seuraamisesta sekä leluihin suuntautumisesta.

Taulukko 7: Äiti tarjoaa uuden huomionkohteen katseella

B3 ÄITI TARJOAA UUDEN HUOMIONKOHTTEEN KATSEELLA	A-lapsi	B-lapsi
B31 SEURAA UUTTA OMAA HUOMIONKOHDETTA	5	6
B32 SEURAA AIEMPAA OMAA HUOMIONKOHDETTA	3	0

A-lapsen leikkitilanteessa äiti vielä palaa huomionkohteeseensa katseella, kun taas B-lapsen kanssa leikkiessä niin ei tapahdu. Esimerkissä 17 äiti seuraa omaa huomionkohdettaan katseella ja palaa vielä myöhemmin katseella samaan huomionkohteeseen.

Esimerkki 17. Äiti seuraa omaa huomionkohdettaan palaten siihen katseella uudelleen A-lapsen leikkitilanteessa

226 A: [KATSOO LELUKÄNNYKKÄÄ
[SEURAA UUTTA, OMAA HUOMIONKOHDETTA
227 Ä: [↑missä pallo?
228 A: [KUROTTAUTUU LELUKÄNNYKKÄÄ KOHTI
229 Ä: [missä?
230 A: [KATSOO KUVAAJAN 1
231 Ä: [nii siel on toinen puhelin on.
232 A: [KATSOO LELUKÄNNYKKÄÄ
[SEURAA AIEMPAA OMAA HUOMIONKOHDETTAAN
233 Ä: [missä nelli ↑pallo missä?

Esimerkissä 17 äiti seuraa omaa huomionkohdettaan, joka on pallo. Äiti yrittää houkutella lasta kiinnostumaan pallosta ja palaa katseella huomionkohteeseensa vielä myöhemmin (rivit 227 ja 233).

6.4 Äiti ei seuraa lasta

Äidin katseensiirrot lapsen ja huomionkohteen välillä ovat hyvin runsaita ja selväksi vähemmistöksi jäävät ne katseensiirrot, joissa äiti suuntautuu muihin leluihin (ks. Taulukko 1). A-lapsen kanssa äiti suuntautuu muihin kuin lapsen käsittelemiin leluihin 22 kertaa ja B-lapsen kanssa 21 kertaa. Äidin katseensiirtoja lapsen huomionkohdetta seuratessa on 233 A-lapsella ja B-lapsella niitä on 211 (ks. Taulukko 2). Äiti on siis varsin vähän suuntautuneena muuhun kuin lapsen tai heidän yhteiseen huomionkohteeseen. Esimerkissä 18 äiti seuraa runsaasti lasta ja tämän huomionkohdetta sekä suuntautuu kerran muihin kuin huomionkohteena oleviin leluihin.

Esimerkki 18. Äiti seuraa A-lastaa ja tämän huomionkohdetta sekä suuntautuu toisaalle

258 A: [SOVITTAA PALIKKAA LAATIKON REIKÄÄN
[PITELEE LAATIKKOA
259 Ä: [sinne.
260 Ä: [SEURAA L:N TOIMINTAA
[SOVITTAA PALIKKAA
261 A: [ö-ö öynÄ:?
262 A: [SOVITTAA PALIKKAA
[SUUNTAUTUU LELUIHIN
263 Ä: [m:-m sopiiko,
264 A: [SOVITTAA PALIKKAA
265 Ä: [ETSII UUDEN PALIKAN

Esimerkissä 18 äiti seuraa intensiivisesti A-lastaa ja tämän huomionkohdetta lapsen toimiessa palikoilla (rivi 260). Ilmeisesti auttaakseen lasta leikissä, hän hetkeksi suuntautuu muihin palikoihin (rivi 263).

6.5 Tulosten yhteenveto

Tyypillisimmin äidin responsiivisuus ilmenee tutkimuksessani siten, että hän seuraa lapsen leikin aikaista huomionkohdetta katseella, omalla toiminnallaan eli osallistumalla lapsen leikkiin ja erityisesti puhumalla. Lapsen ohjailemista - uuden huomionkohteen tarjoamista - ilmenee myös varsin usein, mutta vain harvoin äiti keskittyy johonkin muuhun kuin lapsen toimintaan. Äiti tarjoaa lapselle uusia huomionkohteita sekä toimimalla että puheella vaihtelevin tavoin. Äiti suuntautuu huomionkohteeseensa myös katsein.

Äiti toimii kutakuinkin samalla tavoin responsiivisesti ja yhtä intensiivisesti molempia lapsiaan kohtaan. Pieniä eroja kuitenkin tulee esiin. Äiti toimii lukuisammin A-lapsen tekemien aloitteiden pohjalta kuin B-lapsen aloitteiden pohjalta niin toimimalla, puheella kuin katseellakin. B-lapsen ja äidin vuorovaikutus taas rakentuu pikemminkin siten, että äiti tarjoaa B-lapselle huomionkohteita niin puheella kuin toimimallakin hieman useammin kuin A-lapselle. Molemmissa dyadeissa huomionkohteiden tai lapsen seuraaminen katseella on hyvin runsasta. A-lastaa äiti seuraa intensiivisemmin kuin B-lastaa, vaikkakin äidin huomion jakaminen katsein on hyvin runsasta kummassakin dyadissa. Vain satunnaisesti äiti on suuntautuneena toisaalle kuten muihin leluihin, mikä kertoo edelleen äidin runsaasta herkkyydestä lapsiaan kohtaan.

Äidin kielellinen vuorovaikutus painottuu hieman eri tavalla eri dyadeissa. Hän nimeää B-lapselle kohteita useammin kuin A-lapselle ja laajentaa herkemmin B-lapsen ilmaisuja kuin A-lapsen. A-lastaa äiti ohjaa ja avustaa leikissä B-lastaa useammin niin toiminnallisesti kuin puhellakin. A-lapselle äiti toistelee enemmän esimerkiksi kysymyssanoja, kehotuksia ja lauseenosia kuin B-lapselle. Äiti laajentaa B-lapselle myös omaa toimintaansa runsaammin A-lapsen verrattuna. Selkeän eron äidin laajentamisessa lasten välillä huomaa etenkin niissä tapauksissa, jolloin äiti laajentaa omasta aloitteestaan lähtevää toimintaa.

Äiti tarjoaa huomionkohteita lapsille toiminnallisesti sangen samankaltaisesti. Selkeä määrällinen ero tulee esiin ainoastaan silloin, kun äiti toimii huomionkohteella omasta aloitteestaan. Näitä äidin toiminnan piirteitä ilmenee useammin vuorovaikutustilanteessa B-lapsen kanssa kuin A-lapsen kanssa. Äidin eri tavoin puhuen tarjoilemien huomionkohteiden yhteenlasketut määrät ovat kuitenkin liki yhtä suuret eri dyadeissa. Selkein ero on ainoastaan siinä, että A-lapselle äiti suuntaa B-lastaa enemmän ilmauksia, joissa hän sekä kysyy että nimeää uuden huomionkohteen.

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelua

Äidin ja lapsen varhainen vuorovaikutus rakentaa perustan lapsen emotionaalille ja sosiaaliselle kehitykselle sekä viestintätaitojen kehittymiselle (Laakso, 2004: 23-25). Lapsen kielellinen kehitys tapahtuu aivotoimintojen kypsymisen myötä ja aktiivisessa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa ja on hyvin yksilöllistä (Lyytinen, 2004: 48). Vuorovaikutussuhteen kehittymistä voivat häiritä sellaiset tekijät kuin keskosuus ja kaksosuus (Kalland, 2003b: 215-219). Vauvan syntyessä keskosena hän joutuu usein tehohoitoon, ja näin vauvan ja vanhemman vuorovaikutus häiriintyy usein jo vauvan ensihetkestä lähtien. Kaksosuus tuo mukanaan omanlaisiaan riskejä äidin ja lasten vuorovaikutuksen kehittymiselle (Kokko, 2004b: 38). Kaksosten syntymä on äidille yhden lapsen syntymää kuormittavampi, ja kaksosten äidit kokevat usein uupumista (Kalland, 2003b: 218-219). Äidin voi olla hankala antaa lapsilleen riittävästi kahdenkeskistä huomiota (Kalland, 2003b: 218), ja kaksosten kielelliset taidot saattavat tästä syystä kehittyä tavanomaista hitaammin (Törrönen, 1997). Kaksosraskaus jää tavanomaista raskautta useammin myös kesken, jolloin kaksoset syntyvät keskosina, ja näin ollen heidän suotuisaa vuorovaikutuskehitystään uhkaavat myös keskosuuden mukanaan tuomat riskit (Kokko, 2004a: 27).

Mary Ainsworthin työryhmä (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978) määrittelee äidin sensitiivisyyden ja responsiivisuuden siten, että sensitiivinen äiti tunnistaa lapsen signaalit ja kykenee tulkitsemaan ne oikein sekä kykenee vastaamaan niihin asianmukaisella tavalla. Sensitiivinen äiti myös ajoittaa vastauksensa oikein lapsen reaktioon nähden. Oman tutkimukseni mukaan tutkimushenkilönä ollut äiti oli hyvin responsiivinen kumpaakin lastaan kohtaan. Äidin responsiivisuus ilmeni tutkimuksessani hyvin tasavertaisesti molempien lasten kohdalla. Tämä tulee esiin muun muassa siinä, että äiti seuraa molemmissa dyadeissa lasta puheella sekä katseella hyvin intensiivisesti ja on vain harvoin suuntautuneena toisaalle. Äiti myös tarjoaa huomionkohteita lapsilleen toimimalla varsin samankaltaisesti, ja puheen avulla tarjottuja huomionkohteita esiintyy kummankin lapsen kanssa leikittäessä lähes saman verran.

Tutkimuksessani esiin tulleet hienoiset erot äidin toiminnassa lasten kanssa kertovat mahdollisesti siitä, että äiti ottaa lapset huomioon heitä yksilöllisesti tukien, molempien tarpeet ja kehitystason huomioiden. Tutkimushetkellä A-lapsi oli äidin mukaan B-lasten kielelliseltä kehitykseltään hieman

edellä, ja A-lapsen toiminta oli hänen mukaansa B-lasta vuorovaikutuksellisempaa. Lapset olivat 1;6-vuotiaita (korjattu ikä 1;4-vuotta), ja A-lapsen sanavarastossa oli 16 sanaa ja B-lapsen sanavarastossa 15 sanaa. Puolentoista vuoden iässä lapsen sanavarasto on tyypillisesti noin 30-50 sanaa (Lyytinen, 2004: 52; Tomasello, 2001: 149). Sekä A- että B-lapsen sanavarastot olivat tutkimushetkellä siis ikäodotuksia suppeammat. A-lapsen nopeampi kielellinen kehitys voisi viitata samanlaiseen ilmiöön kuin Tamis-LeMondan työryhmän (2001) havainnot. Heidän tutkimuksensa mukaan äidin responsiivisuus lapsen aloitteiden pohjalta (lapsen seuraamisesta kertova myöntely, lapsen ilmauksen täydentäminen, lapsen huomionkohteen kuvailu, kysymysten esittäminen huomionkohteesta, huomionkohteeseen liittyvät ehdotukset, mallinnukset ja kehotukset) vaikuttaa lapsen kielen ja puheen kehityksen aikatauluun (ensi-ilmaukset, sanojen kehitys, sanojen yhdistely). Tutkimuksessa äiti-lapsi-pareja videokuvattiin leikki-tilanteessa lasten ollessa 9 ja 13 kuukauden ikäisiä. Lasten kielen kehittymisestä ikävälillä 9—21 kuukautta kerättiin äideiltä tietoa MCDI-lomakkeella. Äidin responsiivisuudella oli vaikutus lapsen kielen kehitykseen sekä 9 kuukauden että 13 kuukauden iässä. Etenkin silloin, kun lapset olivat 13 kuukauden ikäisiä, äidin responsiivisuudella oli vahva positiivinen yhteys kielen kehittymiseen. Tutkimuksessani äiti toimii runsaammin A-lapsen aloitteiden pohjalta kuin B-lapsen aloitteiden pohjalta niin toimimalla, katseella kuin puheellakin, mikä saattaisi edistää Tamis-LeMondan työryhmän (2001) tutkimustulosten mukaan A-lapsen kielellisten taitojen kehittymistä. Toisaalta yksityiskohtaisempi toimintojen analysointi paljastaa, että äiti täydentää B-lapsen ilmauksia A-lapsen ilmauksia useammin, mikä kertoo, että äidin vuorovaikutustapa olisi myös B-lapsen kielellistä kehitystä tukeva. B-lapsen ollessa vuorovaikutustaidoiltaan ja kielelliseltä kyvyltään A-lastaa heikompi, olisi voinut odottaa äidiltä enemmän aktiivisuutta B-lapsen aloitteita kohtaan. Kyse voi olla myös siitä, että äiti tunnistaa, ettei B-lapsen kanssa kenties vielä voikaan toimia samoin kuin A-lapsen, ja osaa näin asettua B-lapsen kehitystasolle. Täytyy muistaa kuitenkin, että äidin käyttäytyminen ei juuri eronnut sen mukaan, kumman lapsen kanssa hän leikki-tilanteessa toimi.

B-lapsen, jonka kielelliset taidot ja vuorovaikutustaidot olivat kehittyneet äidin antamien taustatietojen mukaan A-lastaa hitaammin, ja äidin vuorovaikutus taas rakentui siten, että äiti tarjoaa B-lapselle huomionkohteita niin puheella kuin toimimallakin hieman useammin kuin A-lapselle. Aloitteen tekeminen ja niihin vastaaminen ovat keskeistä aikuisen ja lapsen varhaisessa vuorovaikutuksessa (Launonen, 2007: 6-8). Kielellinen vuorovaikutus rakentuu aikuisen ja pienen lapsen välillä useimmiten siten, että aikuinen tekee aloitteet ja ohjaa lapsen havaintoja. Pienelle lapselle täytyy tarjota runsaasti aloitteita, jotta hän itse pystyisi kehittymään osallistuvaksi ja aloitteelliseksi. Vaikka tutkimuksessani äiti oli aktiivisempi omien aloitteiden tarjoamisessa B-

lapsen kanssa, niin tämänkaltainen käyttäytyminen ei ollut kuitenkaan voimakasta. Koska B-lapsen kielellinen ja vuorovaikutuksellinen kehitys oli äidin mukaan A-lapsen kehitystä viiveisempää, voisi äidin ajatella pönkittävän B-lapsen kehitystä olemalla itse aloitteellisempi tarjotakseen lapselle riittävästi vuorovaikutuskokemuksia. Mielestäni ei siis vaikuta siltä, että B-lapsen kielen ja vuorovaikutustaitojen hitaampi kehitys A-lapsen verrattuna johtuisi äidin vuorovaikutustavasta. Äiti on pikemminkin herkkä ottamaan huomioon B-lapsen tason ja tukee tätä eri tavalla kun A-lasta.

Täytyy muistaa, että koska vuorovaikutus on kaksisuuntaista, äidin sensitiivisyyteen ja responsiivisuuteen vaikuttavat myös lapsen ominaisuudet, esimerkiksi lapsen temperamentti ja käyttäytyminen (Kivijärvi, 2005). Samankaltaisia havaintoja tuli esiin myös Blankin työryhmän (1995) tutkimuksessa (ks. Luku 2.2). Vuorovaikutus kaksosten kanssa voi olla äidille haastavaa: jos äiti yhtäältä pyrkii kohtelemaan kaksoslapsiaan samalla tavalla, hänellä saattaa toisaalta olla vaikeuksia huomioida lastensa yksilöllisiä ominaisuuksia (Törrönen, 1997). Tämä saattaa hidastaa lasten normaalia vuorovaikutuksen kehittymistä. Kun äiti kohtelee kaksoslapsiaan eri tavoilla, se voi olla osoituksena siitä, että äiti näkee lapsensa erillisinä yksilöinä. Myös Butler, McMahon ja Ungerer (2003) havaitsivat, että äidin voi olla vaikea jakaa huomiota tasaisesti kummallekin kaksosistaan. Omassa tutkimuksessani näkyikin mielestäni äidin runsas responsiivisuus kummankin lapsensa kanssa mutta myös se, että äiti kykenee lapsen tarpeiden pohjalta huomioimaan molemmat lapsensa eri tavoin leikki-tilanteessa, jossa hän saattoi keskittyä vain yhteen lapseen kerrallaan.

Butlerin työryhmä (2003) havaitsi kaksoslasten äitien suuntaavan molemmille lapsilleen vähemmän puhetta kuin yhden lapsen äidit tälle yhdelle lapselleen. He olivat myös lapsiaan kohtaan vähemmän responsiivisia kuin yhden lapsen äidit ja osoittivat kaksosille vähemmän kysymyksiä. Kielto sanoja ja käskyjä kaksoslasten äidit käyttivät kuitenkin yhden lapsen äitien tavoin. Kuten jo edellä olen todennut, tutkimushenkilönäni ollut äiti oli hyvin sensitiivinen ja responsiivinen vuorovaikutuksessaan lastensa kanssa. Omassa aineistossani äidin puhetyylissä ei ilmennyt lainkaan kieltoihin perustuvaa kontrollointia, jota Butlerin työryhmä (2003) oli havainnut kaksoslasten äideillä.

Taylorin (2009) työryhmän tutkimuksessa tarkasteltiin Butlerin ym. (2003) tutkimusta yksityiskohtaisemmin äidin puhetyylin vaikutusta lapsen kielenkehitykseen leikki-iässä. Äidit jaettiin kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluivat äidit, joiden vuorovaikutustyyli lapsen

kanssa oli ohjailevaa. Toiseen ryhmään kuuluivat äidit, jotka kontrolloivat voimakkaasti, ja kolmanteen ryhmään kuuluivat ne äidit, jotka käyttivät puheessaan runsaasti kielteistä kontrollointia. Kolmannen ryhmän äidit kontrolloivat lapsiaan kielteisesti, jopa suuttumuksen kautta, ja käyttivät ohjaavaa puhetta kahta muuta ryhmää vähemmän. Toisen ryhmän äidit kontrolloivat lapsiaan pyynnöin ja kehotuksin samaan tapaan kuin kolmannen ryhmän äidit, mutta käyttivät heitä vähemmän kieltämiseen perustuvaa kontrollointia. Heidän vuorovaikutustyyliinsä oli ohjaavampi kuin kolmannen ryhmän äideillä, mutta ei niin ohjaava kuin ensimmäisen ryhmän äideillä. Ensimmäisen ryhmän äidit olivat vahvasti ohjailevia, ja he ohjasivat lapsiaan kysymyksillä ja ehdotuksilla. He eivät kontrolloineet lapsiaan kuten kahden muun ryhmän äidit eivätkä käyttäneet kieltoihin perustuvaa kontrollia juurikaan. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että ensimmäisen ryhmän äitien, eli ohjailevien äitien lapset suoriutuivat kaikissa mitatuissa kielellisissä osa-alueissa (mm. ilmauksen keskipituus, sanaston koko, kielioppi, kielen pragmatiikka) muiden ryhmien lapsia vahvemmin. Äidin ohjaavalla puhetyylillä havaittiin olevan positiivinen yhteys erityisesti lapsen kielen pragmatiikkaan sekä osittain lapsen kieliopin hallintaan. Omassa tutkimuksessani äiti toimi kuten Taylorin ym. (2009) tutkimuksen ensimmäisen ryhmän äidit, jotka ohjailivat lapsiaan kysymyksin ja ehdotuksin. Tämä näyttäisi osaltaan kertovan siitä, että äidin vuorovaikutustyyli on ideaalinen lasten kielen kehittymisen kannalta. A-lapsen kanssa vuorovaikutus näytti äidin puolelta olevan B-lapsen tilanteita ohjailevampaa ja avustavampaa niin toiminnallisesti kuin puheessakin.

Silvéinin tutkimuksen (2001) mukaan äidin ja lapsen välisten jaetun tarkkaavaisuuden tilanteiden runsas määrä on positiivisessa suhteessa lapsen sanojen oppimiseen toisena ikävuotena. Niillä lapsilla, jotka seurasivat aktiivisesti äitinsä huomionkohdetta sekä toimintaa, oli vuoden iässä laajempi sanavarasto kuin vähemmän aktiivisilla lapsilla. Äidin huomionkohteen tarjoaminen lapselle toiminnallisesti on tutkimuksessani kummankin lapsen kohdalla sangen samankaltaista. Selkeä ero tulee esiin ainoastaan silloin, kun äiti toimii huomionkohteella omasta aloitteestaan, esimerkiksi aloittaa kahvinjuomisleikin asettamalla kupin lapsen eteen sekä itselleen. Näitä äidin toiminnan piirteitä ilmenee useammin vuorovaikutustilanteessa B-lapsen kanssa. Silvéinin (2001) tutkimuksen pohjalta äidin runsaampi huomionkohteiden tarjoaminen toimimalla näyttäisikin tukevan sitä, että myös B-lapsen kielellinen kehitys voisi tapahtua mahdollisimman suotuisasti äidin tarjotessa runsaasti jaetun tarkkaavuuden tilanteita.

Jaetun toiminnan tilanteet ovat tärkeitä vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta, kuten ne ovat tärkeitä myös kielen ja puheen kehityksen kannalta (Launonen, 2007: 42). Aikuisen kielentäessä runsaasti lapsen meneillään olevaa toimintaa lapsen puheen ymmärtämisen taidot kehittyvät

helpommin kuin niissä tilanteissa, joissa aikuinen kielentää toimintaa niukasti (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2004: 48-52). Kun vanhempi havaitsee lapsen huomionkohteen, nimeää sen ja esittää kohteesta kysymyksiä, lapsen kielelliset taidot pystyvät kehittymään. Samasta ilmiöstä on kirjoittanut myös Tomasello (2008): jaetun tarkkaavuuden tilanteissa lapsi oppii ymmärtämään sanojen merkityksiä ja nämä tilanteet ovatkin tärkeitä lasten sanojen kehittymisessä. Tutkimukseni mukaan äiti huomioi lapsen meneillään olevaa toimintaa hyvin runsaasti puheella. Äidille on hyvin tyypillistä jakaa lapsen huomionkohde katseella, nimetä huomionkohteita sekä esittää niistä kysymyksiä. B-lapsen kohdalla ilmenee runsaampaa nimeämistä, mikä johtunee pidemmästä kuvakirjankatselutilanteesta, jossa on tyypillistä, että äiti nimeä kuvakirjan kohteita. Tämä voi olla osoitus myös siitä, että äiti yrittää vahvistaa B-lapsen kielellisiä taitoja ja sanaston kehitystä (ks. myös Tamis-LeMonda, 2001). Kuten myös aiemmin tuli esiin, äiti laajentaa B-lapsen ilmaisuja useammin kuin A-lapsen ilmaisuja, minkä voi ajatella kertovan siitä, että äiti pyrki laajentamaan B-lapsen ääntelyä tämän kielellisen kehityksen tukemiseksi (ks. Tamis-LeMonda ym. 2001). Tätä ajatusta voi tukea se, miten aikuinen pyrkii tulkitsemaan lapsen pieniäkin reaktioita tarkoitukselliseksi kommunikoinniksi ja antamaan lapselle tilaa keskustelussa, jolloin lapsi voi oppia vähitellen osallistumaan tehokkaammin vuorovaikutukseen aikuisen kanssa (ks. Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2004: 49-50).

Jotta lapsi voisi oppia jaetun tarkkaavuuden tilanteissa, olennaista on se, että lapsi on motivoitunut sen hetkiseen toimintaan (Tomasello, 2008). Vanhemman on erityisen tärkeä jaetun huomion tilanteessa orientoitua lapseensa ja seurata aktiivisesti tämän reaktioita (Tomasello, 2005: 21-22). Katsekontaktin avulla äiti pystyy varmistumaan siitä, että lapsi on osallisena vuorovaikutuksessa (Launonen & Lonka, 2000: 25). Huomionkohteiden tai lapsen seuraaminen katseella oli äidillä molempien lasten kohdalla hyvin runsasta. Vain satunnaisesti äiti on suuntautuneena toisaalle, kuten muihin leluihin, mikä kertoo edelleen äidin runsaasta herkkyydestä lapsiaan kohtaan ja kyvystä varmistua myös lapsen osallistumisesta. Äiti myös luopuu omista huomionkohteistaan, jos huomaa, että ne eivät ole lapselle kiinnostavia. Tämä puhuu sen seikan puolesta, että äiti seuraa tarkasti lapsen reaktioita leikki-tilanteissa ja pyrkii toimimaan lapsen motivaation pohjalta. A-lastaa äiti seuraa hieman intensiivisemmin kuin B-lastaa, mikä saattaa johtua siitä, että äiti ja B-lapsi katselevat pidempään kuvakirjaa, jolloin äidin katse on kirjan kohteissa.

Kemppisen (2007) tutkimuksissa havaittiin äidin sensitiivisyyden ja lapsen aloitteellisuuden myönteinen yhteys. Yhtäältä äidin yliaktiivisen vuorovaikutustyylin ja toisaalta vähäisen osallistumisen vuorovaikutukseen havaittiin aiheuttavan lapsessa yhteistyöhaluttomuutta leikki-

iässä. Omassa tutkimuksessani äiti oli hyvin responsiivinen, enkä näe viitteitä vuorovaikutuksen yliaktiivisuudesta tai sen vähäisyydestä. Vaikka tutkimuksessani äidillä oli runsaammin responsiivisia vastauksia A-lapsen aloitteisiin kuin B-lapsen aloitteisiin, äiti näyttää kuitenkin toimivan lastensa kanssa hyvin tasavertaisesti. Kaiken kaikkiaan äiti näyttäisi siis ottavan yksilöllisesti huomioon molemmat lapsensa ja heidän tarpeensa, esimerkiksi B-lapsen kielelliset vaikeudet, vaikka muuten toimiikin hyvin samoin tavoin kummassakin dyadissa.

7.2 Menetelmän etuja ja ongelmia

Aineiston litterointia tehdessäni kohtasin monia haasteita, joita pohdin seuraavissa luvuissa. Pääosin käytin Tuula Tykkyläisen (2005) mallin mukaisia litterointimerkkejä, joita joudun soveltamaan usealta kohdilta niiden sovittamiseksi omaan aineistooni.

7.2.1 Litteroinnin haasteet

Vuorovaikutustilanteen litteroinnin suurin haaste oli litteraatin tarkkuus. Vuorovaikutuksen litterointi oli erittäin vaativa tehtävä, koska vuorovaikutustilanteissa tapahtuu erilaisia toimintoja koko ajan, ja näitä toimintoja ilmenee runsaasti yhtä aikaa. Lähes kaikki nauhoituksessa esille tulleet tapahtumat olivat merkityksellisiä tilanteen rakentumisen suhteen, ja näin ollen näytteet oli analysoitava hyvin yksityiskohtaisesti. Tämä vaatii litteroijalta huomattavaa tarkkaavaisuutta.

Toimintatilanteet olivat useimmiten monien päällekkäisten toimintojen, katseiden ja puhunnosten lyhytkestoisia jaksoja, jotka vaihtuivat erittäin tiuhaan. Eri tapahtumien päällekkäislitterointia oli siis kauttaaltaan hyvin runsaasti. Tämä teki ensimmäisestä litteraatista hyvin monimuotoisen ja vaikeaselkoisenkin. Jotta sain litteraatin pysymään riittävän selkeänä tulkinnan kannalta, jouduin satunnaisissa kohdissa merkitsemään päällekkäisiä toimintoja ja puhunnoksia esiintymään vuorotellen päällekkäisen esiintymisen ollessa hyvin runsasta. Tällä ei ollut kuitenkaan vaikutusta luokitellessani aineistoni havaintoja tai analysoidessani tuloksia. Muutamissa harvoissa kohdissa äidin artikulaatiosta oli vaikea saada selvää äänen vaimeuden vuoksi. Tämä ei osoittautunut olennaiseksi puutteeksi tuloksia analysoitaessa, joten sillä ei tutkimuksen kannalta ollut mainittavaa merkitystä.

Toimintajaksojen ja niiden sisäisiä tapahtumien sekä puhunnosten kestoja sekä näiden kaikkien välisiä taukoja oli erittäin työläs mitata, koska niitä saattoi olla saman sekunnin aikana monta erilaista ja useimmiten runsaasti lomittain. Jos olisin merkinnyt kaikki tauot sekä kestot, litteraatin tulkittavuus olisi huomattavasti kärsinyt. Koska tulosten tulkinnan kannalta taukojen mittaaminen ei ollut välttämätöntä, merkitsin litteraattiin ainoastaan toimintajaksojen kestojen pituuksia rajatakseni aineistosta jatkoanalyysiin valittavan jaksot.

Äidin katseita oli toisinaan vaikea merkitä litteraattiin täysin totuuden mukaisesti, koska lattialla leikittäessä äidin katse oli usein suunnattuna leluihin melko matalalle, jolloin katseen suuntaa oli vaikea tulkita selvästi. Lasten katseet olisivat voineet tuoda tilanteista entistä tarkempaa tietoa, mutta näiden tulkinta olisi ollut nauhoitusten pohjalta hyvin epäluotettavaa, koska kamera ei ollut kohdistettuna tarkasti lapseen päin ja näin ollen tulkinnat olisivat suurelta osin olleet epätarkkoja. Kaiken kaikkiaan litteraatio oli kuitenkin työn tavoitteiden kannalta onnistunut ja luotettava.

7.2.2 Aineiston edustavuus

Kotona tehtyjen nauhoitusten etuna oli varmasti se, että lapset saivat toimia tutussa ympäristössä, ja näin ollen tilanne pystyttiin luomaan mahdollisimman luonnolliseksi verrattuna siihen, että nauhoitus olisi järjestetty laboratoriotiloissa. Äiti kertoi itse jännittäneensä tilannetta jonkin verran, mikä saattoi osaltaan vaikuttaa todellisen kuvan saamiseen kyseisten tutkittavien tavanomaisesta vuorovaikutuksesta. Lisäksi täytyy muistaa se, ettei responsiivisuus esiinny varmasti joka hetkessä samalla tavalla, vaan tutkimukseni tuo tietoa ainoastaan äidin responsiivisuudesta kuvaushetkellä. B-lapsi oli tullut hetki ennen nauhoitusta päiväunilta ja oli etenkin nauhoituksen alussa hieman väsyneen oloinen. Tämäkin saattoi vaikuttaa vuorovaikutustilanteen rakentumiseen. Nauhoitteiden varsinainen analysointi alkoi kuitenkin molemmissa videonauhoitteissa 2,5 minuutin kohdilta, jolloin otos oli edustavampi myös B-lapsen kohdalla verrattuna siihen, että analysointi oli aloitettu heti nauhoituksen alettua.

Yleiskuvan saamisen tyypillisestä äidin ja kaksosten vuorovaikutuksesta esti se, että kuvasin tilanteet ainoastaan äidin ja lapsen kahdenkeskinä tilanteina, enkä tilanteena, jossa äiti on molempien lastensa kanssa samanaikaisesti, ja joka on tyypillinen vuorovaikutustilanne äidillä ja kaksosilla. Tremblau-Leveaun työryhmän (1999) tutkimuksissa havaittiin viitteitä esimerkiksi siitä, että kaksoset ovat yksöisiä taitavampia ottamaan huomioon vuorovaikutuksen kaikki osapuolet triadisissa jaetun tarkkaavuuden tilanteissa. Esimerkiksi tämän tutkimuksen pohjalta aineistoni ei

siis pystyisi antamaan totuudenmukaista kuvaa tutkimushenkilöiden tyypillisestä vuorovaikutuksesta ja lasten taidoista toimia leikki-tilanteessa. Lasten toimintatavat ohjaavat olennaisesti myös äidin tapoja toimia lastensa kanssa.

Kuvaustilanne oli myös kertaluontoinen, joten analysointi perustuu vain kuvaushetkessä esiin tulleeseen vuorovaikutukseen. Aineistoni – 15 minuutin näyte molemmista äiti-lapsi-pareista – olivat lyhyehköt, eikä näistä yksittäisistä tilanteista pysty tekemään yleistettäviä johtopäätöksiä äidin tyypillistä käyttäytymistä lastensa kanssa. Kokonaisvaltaisemman kuvan saamiseksi kyseessä olevien äidin ja lasten vuorovaikutustilanteista olisi tarvittu enemmän nauhoitteita, jotta olisi hahmottunut kattava kuva äidin vuorovaikutustavasta.

7.2.3 Analysoinnin pulmakohdat

Litteraatin analysoiminen oli paikoitellen vaikeaa litteraatin monimuotoisuuden, tulkinnan vaikeuden ja oman kokemattomuuteni vuoksi. Litteroidessani aineistoani minun täytyi huomioida tilanne kokonaisuudessaan hyvin tarkasti ja merkitä havaitsemani asiat hyvin yksityiskohtaisesti, jotta aineiston ulkopuolelle ei jäisi olennaisia osia. Aineistoa oli joiltain osin vaikea hallita täsmällisesti alusta loppuun saakka niin, että äidin toimintojen tulkintatapa pysyisi muuttumattomana. Tein perusteellista työtä litteraattini kanssa ja sain siitä lopulta kaikesta monimuotoisuudestaan huolimatta selkeän kuvan. Tämä kuva syntyi siitä, että kävin läpi litteraattiani toistuvasti ja useita kertoja luokitellakseni erilaisia toimintoja tiettyihin luokkiin. Keskustelin ohjaajani kanssa luokittelun pulmakohdista, ja löysimme luokitteluun ratkaisuja siitä, mitä toimintoja kuhunkin luokkaan sisältyy. Vähitellen muokkautui pysyvä kuva erilaisista toiminnoista ja niiden sijoittumisesta luokkiin. Aloin havaita selkeästi, mikä toiminta sijoittuu minnekin, enkä ollut enää eri mieltä itseni tai ohjaajani kanssa luokittelusta.

Luokitukseni oli hyvin yksityiskohtainen etenkin äidin erilaisten puheilmausten osalta. Aineistoa analysoidessani huomasin, että olin tehnyt luokituksesta jopa tarpeettoman yksityiskohtaisen. Olisi voinut olla mielekkäämpää rakentaa luokitus muutamiin tarkasteltaviin pääpiirteisiin, koska tiettyjä äidin vuorovaikutuksen piirteitä en tulososiossa tullut edes käsittelemään. Äidin toimintojen tulkinta olisi varmasti helpottunut, jos olisin jakanut äidin toiminnat karkeammin esimerkiksi ilmauksiin, joissa äiti nimeämällä tarjoaa huomionkohdetta (oli sitten kyse nimeämisestä kysymysmuodossa ”missä pallo” tai samanaikaisesta nimeämisestä ja kehottamisesta ”tuuppa kattoon tätä pallo”). En usko, että tämä olisi muuttanut kuitenkaan tuloksia, koska yhdistelin eri luokista esimerkiksi

kyseiset nimeämistoiminnot ja sain tällä tavoin kokonaiskuvan äidin nimeämistä. Eri toimintojen luokittelua tämän tyylinen jako olisi kuitenkin helpottanut ja selkiyttänyt.

Jotta olisin saanut tarkemman kuvan äiti-lapsi-parien vuorovaikutuksen rakentumisesta, olisi tilanteita ollut tärkeää havainnoida myös lapsen osalta ja laskea lapsen katseiden, toimintojen ja ilmausten määrät. Toisaalta mielenkiintoista olisi ollut kuvata myös äitiä molempien lasten kanssa yhtä aikaa, triadisessa vuorovaikutuksessa, mikä on huomattavasti yleisempi tilanne kaksosten kohdalla kuin se, että äiti on lasten kanssa erikseen.

7.3 Työn kliininen merkitys ja jatkotutkimusaiheet

Työni on tapaustutkimus, joten yleistettäviä johtopäätöksiä ei äidin vuorovaikutustavoista ja niiden vaikutuksesta lasten kehitykseen pystytä tämän tutkimuksen perusteella tekemään. Äidin ja kaksosten sekä äidin ja kaksosten vuorovaikutuksessa on useita normaalista vuorovaikutuksesta poikkeavia tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa kielteisesti äidin ja lasten vuorovaikutussuhteen kehittymiseen (Kalland, 2003b: 215-219). Tutkimukseni tuo kuitenkin tietoa äidin erilaisista vuorovaikutustavoista lapsensa kanssa. Näitä tutkimuksessani esille tulleita vuorovaikutustapoja tarkastelemalla ja niiden pohjalta riskiryhmässä olevien lasten vanhempia ohjaamalla voitaisiin tukea lasten suotuisaa kehitystä.

Kiinnostavaksi ja tarpeelliseksi jatkotutkimusaiheeksi tutkimukseni pohjalta ja tieteellistä tietoa lukiessani (esim. Kivijärvi ym. 2001 ja Pauli-Pott & Mertesacker, 2009) nousi se, miten kaksosten kohdalla jo esimerkiksi raskausaikana aloitettu vanhempien valmennus lasten kehityksen tukemisesta vuorovaikutuksen keinoin vaikuttaisi lasten myöhempään puheen ja kielen kehittymiseen. Toinen pohtimani aihe liittyy siihen, miten keskosina syntyneiden kaksosten puheen- ja kielenkehitystä pystyttäisiin tukemaan jo mahdollisimman varhaisista vaiheista saakka. Mielestäni vanhempien vuorovaikutuksen ohjaaminen lasten syntymästä saakka olisi riskiryhmään kuuluvien lasten kohdalla erityisen tärkeää. Tämän lisäksi lasten puheen- ja kielenkehitykseen liittyvä varhainen tiedon jakaminen sekä vanhempien opastaminen lasten kielenkehityksen tukemiseksi käytännön neuvojen avulla voisi taata lapsen kehitykselle tukevan pohjan erityisvaikeuksista huolimatta. Näistä interventiokeinoista kokisin olevan runsaasti hyötyä sekä kaksosten, keskosten että keskosina syntyneiden kaksosten varhaiskehityksessä sekä siinä, että

vanhemmat voisivat tuntea varmuutta vanhemmuudestaan ja taidoistaan joutuessaan normaalista poikkeavan tilanteen eteen.

Tieteellisiä artikkeleita selaillessani oli hankala löytää tutkimuksia keskosina syntyneiden kaksoslasten ja heidän äitinsä välisestä vuorovaikutuksesta. Täsmällisiä aiheeseen liittyviä tutkimuksia en löytänytkään, vaan kokosin teoria- ja tutkimustietoa pala palalta tarkastelemalla tutkimukseni kohteena olevia yksittäisiä eri tekijöitä ja pyrkimällä saamaan niistä mahdollisimman laajan kokonaiskäsityksen. Siispä kokosin tutkimustietoa lähinnä erikseen äidin ja keskoslasten vuorovaikutuksesta, äidin ja kaksoslasten vuorovaikutuksesta, äidin responsiivisuudesta ja jaetun tarkkaavuuden tilanteista (esim. Salerni ym. 2007; Butler ym. 2003; Tamis-LeMonda ym. 2001 ja Silvén, 2001). Tutkimusta pitäisikin kohdistaa suoraan keskosina syntyneiden kaksosten ja heidän vanhempinsa vuorovaikutukseen. Lisäksi, jotta saataisiin luotettavia ja toisiinsa nähden vertailukelpoisia tutkimustuloksia pienten lasten vuorovaikutustilanteista, olisi myös yhtenäisten litterointimerkkien kehittäminen mielestäni vaativa mutta hyödyllinen kehitysalue.

LÄHTEET

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

Alijoki, E. (1998). *Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Bishop, D. V. M. & Bishop, S. J. (1998). "Twin language" A Riskfactor for Language Impairment? *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 41, 150-160.

Blank, D. M., Schroeder, M. A. & Flynn, J. (1995). Major Influences on Maternal Responsiveness to Infants. *Applied Nursing Research*, 8, 1, 34-34.

Bowlby, J. (1988) *A secure base: Clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.

Bradford, N. (2000). *Your premature baby – the first five years*. London: Frances Lincoln Ltd.

Butler, S., McMahon, C. & Ungerer, J. A. (2003). Maternal Speech Style with Prelinguistic Twin Infants. *Infant and Child Development*, 12, 129-143.

Grossmann, K., Grossmann, K. E. & Kindler, H. (2006). Early Care and the Roots of Attachment and Partnership Representations. Teoksessa K. E. Grossmann, K. Grossmann & E. Waters (toim.), *Attachment from Infancy to Adulthood* (s. 98-136). New York: The Guilford Press.

Haslett, B. B. (1997). The Development of Language. Teoksessa B. B. Haslett & W. Samter, *Children Communicating – The First 5 Years* (s. 57-92). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.

Hautamäki, A. (2003). Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa J. Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.), *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 13-66). Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

- Hentunen, M. (2007). Katse varhaiseen vuorovaikutukseen. *Lapsen maailma*, 11, 47-49.
- Jumpponen, S. (2003). Keskosuuden määritelmät ja taustat. Teoksessa J. Tarpila (toim.), *Kevyt pienokainen: Tietoa keskosesta vanhemmille* (s. 8-9). Helsinki: Keskosvanhempien yhdistys Kevyt.
- Järvenpää, A-L., (2006). Keskoslapsi avohoidossa. Teoksessa I. Kunnamo, H. Alenius, E. Hermanson, J. Jousimaa, M. Teikari, & H. Varonen (toim.), *Lääkärin käsikirja*, (s. 1062-1064). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Kalland, M. (1997). Ensitunteista toimivaan vuorovaikutukseen. *Vuoropuhelua vauvan kanssa*. Vauvaseminaari 29.-30.9.1997. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Kalland, M. (2003a). Keskosvauvan varhainen vuorovaikutus ja kiinnittyminen. Teoksessa J. Tarpila (toim.), *Kevyt pienokainen: Tietoa keskosesta vanhemmille* (s. 34-38). Helsinki: Keskosvanhempien yhdistys Kevyt.
- Kalland, M. (2003b). Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa J. Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.), *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 198-233). Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kelahaara, T., Perttula, A., Kolsi, T., & Raatikainen, M. (2000). *Moninkertainen onni – tietopaketti monikkoperheiden vanhemmille*. Jyväskylä: Suomen monikkoperheet ry.
- Kemppinen, K. (2007). *Early Maternal Sensitivity: Continuity and Related Risk Factors*. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Kivijärvi, M., Voeten, M., Niemelä, P., Räihä, H., Lertola, K., & Piha, J. (2001). Maternal sensitivity behavior and infant behavior in early interaction. *Infant Mental Health Journal*, 22, 627-240.
- Kivijärvi, M. (2005). *A contented baby has a sensitive mother*. Turku: Turun yliopisto.
- Kokko, K. (2004a). Keskosvauvat saaneen monikkoperheen tukeminen. Teoksessa U. Kumpula (toim.), *Asiakkaana monikkoperhe*, (s. 27-30). Jyväskylä: Suomen monikkoperheet ry.

Kokko, K. (2004b). Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen. Teoksessa U. Kumpula (toim.), *Asiakkaana monikkoperhe*, (s. 36-40). Jyväskylä: Suomen monikkoperheet ry.

Korhonen, A. (1999). *Elämän ensitaidot – erityisvauvan kehityksen tukeminen*. Helsinki: Anne Korhonen ja Kirjayhtymä Oy.

Korhonen, A. (1996). *Keskosen hoitotyö*. Helsinki: Anne Korhonen ja Kirjayhtymä Oy.

Koskela, M. (2008). *Kuurojen tai implantoitujen lasten ja heidän äitiensä välinen kommunikatiivinen vuorovaikutus*. Kandidaatin tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto.

Laakso, M-L. (2004). Esikielellinen vuorovaikutus ja kommunikointi. Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen, & R. Ketonen (toim.), *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* (s. 20-47). Jyväskylä: PS-kustannus.

Launonen, K. & Lonka, E. (2000). Puhetta edeltävän kommunikoinnin kehitys ja sen tukeminen. Teoksessa E. Lonka & A-M. Korpijaakko-Huuhka (toim.), *Kuulon ja kielen kuntoutus – Vuorovaikutuksesta kommunikointiin* (s. 15-34). Helsinki: Palmenia-kustannus.

Launonen, K. (2007). *Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Lyytinen, P. (2004). Kielenkehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen, & R. Ketonen (toim.), *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* (s. 48-68). Jyväskylä: PS-kustannus.

Mikkola, K., Tommiska, V., Hovi, P. & Kajantie, E. (2009). Keskosesta aikuiseksi. *Duodecim*, 125, 12, 1341-1347.

Nagorski Johnson, A. (2007). The Maternal Experience of Kangaroo Holding. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing*, 36, 6, 568-573.

Nelson, K. (1996). *Language in Cognitive Development – Emergence of the Mediated Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Paavola, L., Kunnari, S. & Moilanen, I. (2005). Maternal responsiveness and infant intentional communication: Implications for the early communicative and linguistic development. *Child: Care, Health and Development*, 31, 6, 727-735.
- Paavola (2006). *Maternal sensitive responsiveness, characteristics and relations to child early communicative and linguistic development*. Oulu: Oulu University Press.
- Pauli-Pott, U. & Mertesacker, B. (2009). Affect expression in mother-infant interaction and subsequent attachment development. *Infant Behavior and Development*, 32, 208-215.
- Reina, A-M. & Saure, S. (2004). Monisiköinen raskaus. Teoksessa U. Kumpula (toim.), *Asiakkaana monikkoperhe*, (s. 6-15). Jyväskylä: Suomen monikkoperheet ry.
- Sajaniemi, N. (2003). Kehitysseurantaan tarvitaan kokonaisvaltaista näkemystä. Teoksessa J. Tarpila (toim.), *Kevyt pienokainen: Tietoa keskosesta vanhemmille* (s. 96-99). Helsinki: Keskosvanhempien yhdistys Kevyt.
- Salerni, N., Suttora, C. & D'Odorico, L. (2007). A comparison of characteristics of early communication exchanges in mother-preterm and mother-fullterm infant dyads. *First Language*, 27, 329-346.
- Savinainen-Makkonen, T. & Kunnari, S. (2004). Vuorovaikutus äänteellisen kehityksen edellytyksenä. Teoksessa S. Kunnari & T. Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty – Lasten äänteellinen kehitys* (s. 48-52). Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Silvén, M. (1995). Kielen ja kognition oppiminen toisen kanssa. Teoksessa M. Silvén (toim.), *Kehitys varhaislapsuudessa – vaikuttaako vuorovaikutus? Sosiaalis-kognitiivinen näkemys* (s. 38-49). Turku: Turun yliopisto.
- Silvén, M. (2001). Attention in very young infants predicts learning of first words. *Infant Behavior & Development*, 24, 229-237.
- Sorjonen, M-L (2001). *Responding in conversation: a study of response particles in Finnish*. Amsterdam: John Benjamins Pub. Co.

Stakes (2009). *Hedelmöityshoidot 2007-2008*. Osoitteessa

http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lisaantyminen/hoidot/hedelmöityshoidot_jatko.htm

(luettu 19.1.2010).

Stakes (2010). *Vastasyntyneet 2008*. Osoitteessa

<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lisaantyminen/vastasyntyneet.htm> (luettu 19.1.2011).

Stern, D. N. (1995) *The motherhood constellation: A unified view of parent-infant psychotherapy*. New York: Basic Books.

Tamis-LeMonda, C. S., Bornstein, M. H. & Baumwell, L. (2001). Maternal Responsiveness and Children's Achievement of Language Milestones. *Child Development*, 72, 3, 748-767.

Tamminen, T. (2003). Poikkeavat kiintymyssuhteet. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.), *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 234-249). Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Taylor, N., Donovan, W., Miles, S. & Leavitt, L. (2009). Maternal control strategies, maternal language usage and children's language usage at two years. *Journal of Child Language*, 36, 2, 381-404.

Thompson, R. A (1999). Early Attachment and Later Development. Teoksessa J. Cassidy & P. R. Shaver (toim.), *Handbook of Attachment – Theory, Research and Clinical Applications* (s. 265-286). New York: The Guilford Press.

Tomasello, M. (2001). Perceiving intentions and learning words in the second year of life. Teoksessa M. Bowerman & S. C. Levinson (toim.), *Language acquisition and conceptual development* (s. 132-158). Cambridge: Cambridge University Press.

Tomasello, M. (2005). *Constructing a Language – A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Cambridge: Harvard University Press.

Tomasello, M. (2008). *Origins of Human Communication*. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.

Tremblau-Leveau, H. Lecrec, S. & Nadel, J. (1999). Linguistic skills of 16- and 23-month-old twins and singletons in a triadic context. *First Language*, 19, 56, 233-254.

Tuomikoski-Koiranen, P. (2007). Kenguruhoitoa Suomessa 20 vuotta. *Suomen Neonataalihoitajat ry:n jäsenlehti*, 15, 29, 55-59.

Tykkyläinen, T. (2005). Puheterapeutti ja lapsi puheterapiatehtävää tekemässä – ohjailevan toiminnan tarkastelua. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Törrönen, H. (1997). *Opaskirja monikkolasten vanhemmille*. Jyväskylä: Suomen monikkoperheet ry.

Jansson-Verkasalo, E., Valkama, M., Vainionpää, L., Pääkkö, E., Ilkko, E & Lehtihalmes, M. (2004). Language Development in Very Low Birth Weight Preterm Children: A Follow-Up Study. *Folia Phoniatrica et Logopaedica*, 56, 108-119.

W. Nienstedt, J. Kellosalo, E. Rautiainen, M. Pernaa, U. Salmi, & H. Pirttimaa (toim.), *Lääketieteen termit*, 2007. 5. painos. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Yliherva, A., Olsén, P., Mäki-Torkko, E., Koiranen, M. & Järvelin, M-R. (2001). Linguistic and motor abilities of low-birthweight children as assessed by parents and teachers at 8 years of age. *Acta Paediatrica*, 90, 1440-1449.

Överlund, J. (2003). Puhe ja kieli kehittyvät vuorovaikutuksessa. Teoksessa K. Launonen & A-M. Korpijaakko-Huuhka (toim.), *Kommunikoinnin häiriöt – syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita* (s. 19-38). Helsinki: Palmenia-kustannus.

Liite

Litterointimerkit mukailten Tykkyläisen (1995) merkintätapaa

Puheen prosodia

.	laskeva intonaatio
,	tasainen tai hieman laskeva intonaatio
?	nouseva intonaatio
<u>autossa</u>	painotus
↑	seuraava sana lausuttu ympäristöä korkeammalta
?	seuraava sana lausuttu ympäristöä matalammalta
°noi°	ympäristöä vaimeampaa puhetta
NO TAASKO JOKU SOITTI	ympäristöä voimakkaampaa puhetta
haloja::	äänteen venytys
>pistetääkö vielä toi<	nopeutettu puhejakso
<ja ympäri>	hidastettu puhejakso
hh	uloshengitys
.hh	sisäänhengitys
(pistetääkö vähä kauemmas)	epävarmasti kuultu jakso
haha	naurua
£nii£	hymyillen lausuttu sana
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta

Puhe ja ei-kielellinen toiminta

[päällekkäispuhunnan alku
]	päällekkäispuhunnan loppu
[NYÖKKÄÄ]	
Ä: [m:]	puhujan päällekkäinen ei-kielellinen toiminta alkaa ja loppuu
L: NOUSEE POLVILLEEN	ei-kielellinen vuoro